

Postoje rodičů k tělesným trestům ve výchově dětí předškolního věku v Blansku

Bc. Marta Kalová

Diplomová práce
2013

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

akademický rok: 2012/2013

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Marta Kalová**
Osobní číslo: **H11590**
Studijní program: **N7501 Pedagogika**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**
Forma studia: **prezenční**

Téma práce: **Postoje rodičů k tělesným trestům ve výchově dětí předškolního věku v Blansku**

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.
Vymezení pojmů a teoretických východisek z oblasti výchovy, tělesných trestů, vývoje v předškolním věku.
Příprava metodiky výzkumné části.
Realizace kvantitativního výzkumu pomocí dotazníku.
Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.
Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Rozsah diplomové práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

KOPŘIVA, Pavel a kol. Respektovat a být respektován. Bystřice pod Hostýnem: Spirála, 2012. ISBN 978-80-904030-0-0.

LOVASOVÁ, Lenka a Kateřina SCHMIDOVÁ. Tělesné tresty. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006. ISBN 80-86991-75-X.

MATĚJČEK, Zdeněk. Prvních šest let ve vývoji a výchově dítěte. Praha: Grada, 2005. ISBN 80-247-0870-1.

MATĚJČEK, Zdeněk. Po dobrém nebo po zlém. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-304-8.

VANÍČKOVÁ, Eva. Tělesné tresty dětí. Definice, popis, následky. Praha: Grada, 2004. ISBN 978-80-247-6158-9.

Vedoucí diplomové práce: **Mgr. Ilona Kočvarová, Ph.D.**

Ústav pedagogických věd

Datum zadání diplomové práce: **30. listopadu 2012**

Termín odevzdání diplomové práce: **26. dubna 2013**

Ve Zlíně dne 14. února 2013

doc. Ing. Aněžka Lengalová, Ph.D.
děkanka

Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA DIPLOMOVÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním diplomové práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – diplomovou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky diplomové práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze diplomové práce jsou totožné;
- na diplomové práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 13.4.2013

Marta Kalová

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.

3). Odpirá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užit či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Práce se zaměřuje na zkoumání postojů rodičů k tělesnému trestu ve výchově dětí předškolního věku v Blansku. Teoretická část vymezuje problematiku trestů a odměn se zaměřením na tělesný trest, jeho historický kontext, možné následky, i právní úpravu v českém i světovém prostředí. Praktická část se zaměřuje na výzkum, který jednak srovnává postoje rodičů k tělesnému trestu z hlediska vybraných proměnných a dále se pak snaží vybrané postoje rodičů k tělesnému trestu popsat.

Klíčová slova: tělesný trest, trest a odměna, předškolní věk, výchova, postoj

ABSTRACT

Thesis is focused on examinig parental attitudes to corporal punishment in upbringing of children pre-school age in Blansko. The theoretical part defines the isme of punishments and rewards with the focus on corporal punishment, its historical context, possible consequences and legislation in Czech and world enviroment. The practical part is focused od research which compares parental attitudes to corporal punishment of selected variables and then it tryes to describe parental attitudes to corporal punishment.

Keywords: corporal punishment, punishment and reward, pre-school age, upbringing, attitude

Motto

„Žádný moudrý člověk netrestá proto, že se stala chyba, nýbrž aby se neopakovala.“

Lucius Annaneus Seneca

Na tomto místě bych ráda poděkovala Mgr. Iloně Kočvarové, Ph.D. za trpělivý a ochotný přístup a cenné připomínky při zpracování diplomové práce. V další řadě také všem ředitelkám mateřských škol v Blansku, které mi umožnily realizovat výzkum.

OBSAH

ÚVOD	10
I TEORETICKÁ ČÁST	12
1 TRESTY A ODMĚNY VE VÝCHOVĚ	13
1.1 ODMĚNY	13
1.1.1 Druhy odměn.....	14
1.1.2 Funkce odměn	15
1.1.3 Zásady odměňování	15
1.2 TRESTY	15
1.2.1 Druhy trestů.....	17
1.2.2 Funkce trestů	17
1.2.3 Zásady trestání	19
2 TĚLESNÉ TRESTY	21
2.1 TĚLESNÉ TRESTÁNÍ VERSUS FYZICKÉ TÝRÁNÍ.....	22
2.2 TĚLESNÉ TRESTY V HISTORICKÉM KONTEXTU	23
2.3 TĚLESNÉ TRESTY V RODINNÉM PROSTŘEDÍ.....	24
2.3.1 Přenos tělesného trestu v rodině.....	25
2.3.2 Vliv vnějšího prostředí	26
2.4 NÁSLEDKY TĚLESNÝCH TRESTŮ	26
2.4.1 Negativní vnímání tělesného trestu	26
2.4.2 Pozitivní vnímání tělesného trestu	28
2.5 TĚLESNÉ TRESTY V PRÁVNÍCH DOKUMENTECH PLATNÝCH PRO ČR.....	29
2.5.1 Úmluva o právech dítěte	29
2.6 TĚLESNÉ TRESTY VE SVĚTĚ	30
2.6.1 Evropa	31
2.6.1.1 Evropské orgány zabývající se ochranou dětí.....	32
3 SPECIFIKA VÝCHOVY DÍTĚTE V PŘEDŠKOLNÍM VĚKU	34
3.1 PŘEDŠKOLNÍ VĚK	34
3.2 VÝCHOVNÉ STYLY.....	35
3.2.1 Autoritativní výchova.....	36
3.2.2 Liberální výchova.....	37
3.2.3 Demokratická výchova.....	38
3.3 KOMUNIKACE S DÍTĚTEM V PŘEDŠKOLNÍM VĚKU	38
3.4 ODMĚNY A TRESTY U DĚTÍ V PŘEDŠKOLNÍM VĚKU	39
3.5 TĚLESNÉ TRESTY U DĚTÍ V PŘEDŠKOLNÍM VĚKU.....	39
4 SHRUTÍ TEORETICKÉ ČÁSTI	41
II PRAKTICKÁ ČÁST	42
5 METODOLOGIE VÝZKUMU	43
5.1 VÝZKUMNÝ CÍL	43
5.1.1 Vymezení postoje.....	43

5.2	DÍLČÍ VÝZKUMNÉ OTÁZKY	44
5.3	FORMULACE HYPOTÉZ.....	45
5.4	DRUH VÝZKUMU	46
5.5	VÝZKUMNÝ SOUBOR	46
5.6	TECHNIKA VÝZKUMU	50
5.7	ZPŮSOB ZPRACOVÁNÍ DAT.....	51
6	VYHODNOCENÍ A INTERPRETACE VÝSLEDKŮ	54
6.1	VYHODNOCENÍ VÝSLEDKŮ HLAVNÍHO CÍLE.....	54
6.2	VYHODNOCENÍ VÝSLEDKŮ VEDLEJŠÍHO CÍLE	62
7	SHRnutí VÝSLEDKŮ VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ.....	67
7.1	SHRnutí VÝSLEDKŮ HLAVNÍHO CÍLE	67
7.2	SHRnutí VÝSLEDKŮ VEDLEJŠÍHO CÍLE	68
	ZÁVĚR	70
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	71
	SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK.....	75
	SEZNAM OBRÁZKŮ	76
	SEZNAM TABULEK.....	77
	SEZNAM PŘÍLOH.....	78

ÚVOD

Tématika tělesných trestů a jejich užívání ve výchově, obzvláště u dětí předškolního věku, je velmi diskutovaná. I v řadě v odborných publikacích můžeme najít jak autory, kteří tělesný trest za splnění určitých podmínek neodmítají (př. Horáková Hoskovcová, Suchochlebová Ryntová, Matějček, Říčan, Klimeš) tak i zaryté odpůrce tělesného trestání (př. Vaníčková, Čapek, Lovasová, Schmidová). Lze najít i rozdíly mezi jednotlivými státy. Někde jsou tělesné tresty zcela zakázány (podrobný přehled států zakazujících tělesný trest je uveden v kapitole 2.6 Tělesný trest ve světě). Před pár lety na tohle téma probíhaly živelné diskuze, když se bývalá ministryně pro lidská práva, Džamila Stehlíková, snažila prosadit novelu zákona, která by tělesné tresty zakazovala. Tehdy ovšem neuspěla. Zdá se, že tradice pohlavků či plácnutí na zadek je v České republice hluboce zažitá a rodiče považují tělesný trest za projev jejich autority. V současné době se opět dostáváme do situace, kdy na Českou republiku tlačí Rada Evropy s požadavkem na úplný zákaz tělesných trestů. Začátkem února letošního roku byla na Českou republiku dokonce podána stížnost pro porušení sociální charty, protože stát umožňuje rodičům tělesně trestat jejich děti. Jde především o reakci na rostoucí čísla ve statistikách týraných dětí. Současná vládní zmocněnkyně pro lidská práva, Monika Šimůnková, se chystá postupovat méně radikálně, a to konkrétně prostřednictvím široké kampaně pro laickou i odbornou veřejnost. Otázkou ovšem zůstává, jestli se kampaň proti tělesným trestům nemine účinkem. Dle mého názoru, se přesvědčení rodičů, kteří své dítě týrají, stejně nezmění a ostatní rodiče tedy jednoduše nejsou vhodnou cílovou skupinou. Další paradox shledávám ve faktu, že současná snaha o prosazení zákazu tělesných trestů se týká dětí do pěti let. Domnívám se, že právě v této věkové kategorii je tělesný trest mnohdy účinnější než domluva či přednáška.

Téma se navíc svým způsobem dotýká všech, protože téměř každý bude mít jednu děti a coby rodič bude aplikovat nejrůznější výchovné metody. V dnešní době je dítě s modřinou skoro záležitostí pro policii. Někteří rodiče tělesné tresty praktikují, i když by se bez nich raději obešli, jiní nějaký ten pohlavek dokonce schvalují, jelikož přináší okamžitý výsledek. Vést dítěte kázni je nutné a ne vždy stačí jen sama slova. Někdy je nezbytné zabránit určitému chování. Jaká je však hranice mezi přijatelným a nepřijatelným trestem?

Práce si klade celkově za cíl vytvořit komplexní představu o problematice tělesného trestání. Je členěna na teoretickou a praktickou část. Teoretická část se snaží vymezit základní pojmy a poskytnout informativní rámec pro část praktickou. Postupuje obecně od trestů a

odměn až po tělesný trest ve výchově dítěte předškolního věku. V souvislosti s tělesným trestem je uveden i historický kontext, problematika hranice mezi tělesným trestáním a tělesným týráním, tělesný trest v rodinném prostředí, jeho dopad na dítě, legislativní rámec upravující tělesné trestání v České republice se zaměřením na Úmluvu o právech dítěte a tělesný trest ve světě, obzvláště pak v Evropě. Závěr teoretické části je věnován specifikům výchovy dítěte v předškolním věku, různým výchovným stylům v souvislosti s trestáním a také odměnám, trestům a tělesným trestům se zaměřením na předškolní věk dítěte. Snahou teoretické části je i ukázat tělesný trest z pohledu jeho zastánců i odpůrců, možných negativ i pozitiv.

Na teoretickou část navazuje empirická část s vlastním výzkumem, který mapuje postoje rodičů k tělesnému trestu ve výchově dětí předškolního věku v Blansku. Výzkum si stanovuje za hlavní cíl srovnat postoje k tělesnému trestu dle vybraných proměnných a dále pak jako cíl vedlejší tyto postoje popsat.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 TRESTY A ODMĚNY VE VÝCHOVĚ

Kapitola rozebírá odměny a tresty ve výchově, snaží se definovat obě výchovné techniky, uvést jejich možné druhy, funkce a zásady pro uplatnění ve výchově dítěte.

Odměny a tresty hrají důležitou roli při tvorbě sebeobrazu dítěte a také při vytváření způsobu, jakým dítě uvažuje o svých úspěších či neúspěších. Hodnocení dítěte by mělo odpovídat jeho výkonu (Hoskovcová, 2006, s. 122).

Tresty a odměny ve výchově regulují chování dětí a utvářejí prvky nové, na základě obecně přijímaných požadavků (Čapek, 2008, s. 31). Tresty a odměny vedou dítě k upevňování a zvnitřňování určitého chování. Většinu chování se naučíme vlivem působení vnějšího tlaku, až se zautomatizuje natolik, že se chováme určitým způsobem bez přemýšlení. Tyto způsoby učení ve výchově podrobně zkoumá behaviorální psychologie (Horáková Hoskovcová, Suchochlebová Ryntová 2009, s. 63).

Zjednodušeně lze říci, že tresty a odměny fungují na té nejzákladnější, fyziologické úrovni. Tato domněnka vychází z pokusů I. P. Pavlova s podmíněnými reflexy u psů, kdy přimějeme dítě k žádoucímu chování na základě odměny a naopak eliminujeme nežádoucí chování na základě trestu. Když budeme toto chování soustavně opakovat, po čase docílíme toho, že dítě bude žádoucí chování opakovat i bez odměny na konci (Matějček, 2000, s. 26). Podle behaviorální teorie, kterou rozvinul zejména americký psycholog B. F. Skinner, se děti učí vhodnému i nevhodnému chování v závislosti na svém prostředí a lidí v tomto prostředí. Při interakci s rodiči nebo svými vrstevníky se děti učí způsobům jak reagovat na chování v různých situacích. Tímto způsobem se pak vyvíjí adaptivní i problémové chování. Oba typy chování lze eliminovat, pokud nejsou podporovány (Essa, 2011, s. 10-11). Tento princip se pak uplatňuje v socializaci dítěte. Především na odměně záleží, zda bude dítě opakovat chování, které vidělo u svého modelu a zda se podaří, aby dítě v průběhu socializace vhodné chování přijalo za své (Hoskovcová, 2006, s. 121). Z psychologického hlediska by měl zdravý vztah mezi rodičem a dítětem zahrnovat přiměřenou rovnováhu mezi trestáním a odměňováním dítěte (Oas, 2010, s. 418-419).

1.1 Odměny

Obecně platí, že odměny jsou při výchově dětí účinnějšími prostředky než tresty a mělo by jich být užíváno ve větší míře než trestů (Langmeier, Krejčířová, 2006, s. 264).

Odměňování vede k upevňování a podporování správného chování v dané situaci (Essa, 2011, s. 33). Povzbuzení, chvála, odměna a podpora mají na děti silnější a trvalejší vliv než kritika a tresty (Horáková Hoskovcová, Suchochlebová Ryntová, 2009, s. 64).

Čapek (2008, s. 31) uvádí, že „odměna je takové působení, spojené s chováním nebo jednáním jedince, které vyjadřuje pozitivní hodnocení a přináší vychovávanému radost a uspokojení některých jeho potřeb“.

Průcha a kol. (2009, s. 179) definují odměnu jako „jednu z forem vnějšího motivačního působení na dítě ve škole i doma, zpravidla s pozitivním účinkem“.

Odměna je „kladný podnět či seskupení podnětů nebo situace schopná vyvolat libost či uspokojit potřebu. Odměňované reakce se posilují, a proto se vyskytují častěji.“ (Hartl, Hartlová, 2010, s. 360).

1.1.1 Druhy odměn

Při volbě vhodné odměny pro dítě je vhodné si všimnout toho, co dítě jako odměnu vnímá, což může být u každého dítěte individuální. Někdy paradoxně děti vnímají to, co považuje rodič za trest, jako odměnu (Horáková Hoskovcová, Suchochlebová Ryntová, 2009, s. 65).

Obecně lze odměny rozdělit na sociální a hmotné. Za sociální odměny lze považovat obecně uznání, které může být vyjádřeno verbálně či třeba jen uznalým pohledem, projevením zájmu, pohlažením, popřípadě umožněním nějaké zajímavé činnosti (Langmeier, Krejčířová, 2006, s. 264).

Nejčastějším typem sociální odměny je verbální pochvala by měla být upřímná a musí mít smysl. Prázdné pochvaly neposkytují dítěti pozitivní sdělení, navíc posouvají nežádoucím směrem vnímání toho, co je pochvala (Essa, 2011, s. 33). Čapek (2008, s. 43) tento jev nazývá „návykem na pochvalu“, do jehož protipólu staví „zpochybňující pochvalu“, která snižuje sebevědomí dítěte a může působit ironicky. Negativní působení zpochybňující pochvaly spočívá ve snižování sebevědomí dítěte, Odměna by nikdy neměla stavět dítě do nepříznivé situace.

Hmotnými odměnami jsou všechny odměny hmotné povahy. U dětí jde nejčastěji o novou hračku, sladkost, knížku aj. (Langmeier, Krejčířová, 2006, s. 264). Alternativou k sociálním a hmotným odměnám, je nechat děti, aby mohly prožívat pozitivní přirozené důsledky svého jednání (Kopřiva a kol., 2012, s. 155).

1.1.2 Funkce odměn

Odměna dítěti poskytuje informaci o tom, jaké chování je správné. Další funkcí je navození u dítěte prožitku úspěchu, radosti, chuti do další práce, jedná se o motivační funkci. Kromě toho dítě v odměně vidí i vyjádření pozitivního osobního vztahu rodiče k dítěti, tento pozitivní vztah může vnímat jako vyjádření důvěry i perspektivnosti vztahu (Průcha a kol., 2009, s. 180).

Odměny mají odůvodnění v úvaze, že dítě v očekávání odměny zvyšuje frekvenci žádoucího chování. Chválení dítěte má silnější účinek než jeho trestání. Dítě, kterého si nikdo nevšímá, má horší výsledky a chování, než dítě chválené a odměňované. Tento princip pozitivního hodnocení je jedním z klíčových prvků moderní výchovy. Odměna tedy zvyšuje frekvenci žádoucího chování. Když žádoucí chování není posilováno, jeho četnost se sníží, vyhasíná (Čapek, 2008, s. 31-32). Opravdu důsledné poskytování odměny po každém žádoucím chování zpravidla vede k rychlému vzestupu takového chování, ale výsledek nemusí být vždy trvalý. Odměňování, které není pravidelné, sice způsobuje pomalejší vzestup žádoucího chování, ovšem výsledek v takovém případě může být trvalejšího charakteru (Langmeier, Krejčířová, 2006, s. 264). Pro děti je důležité, aby jim rodiče pomohli dosáhnout na úspěch a pak je za něj náležitě pochválili (Hoskovcová, 2006, s. 123).

1.1.3 Zásady odměňování

Četnost odměňování dítěte by se měla postupně snižovat, aby dítě nebylo odměnami přesytené a aby odměna měla smysl a dokázala dítěti poskytnout pozitivní sdělení. Z hlediska intenzity by odměna měla být přiměřená k hodnotě činu. Co se časovosti týče, odměna by měla následovat hned po skutku, aby nedošlo ke ztrátě souvislostí (Čapek, 2008, 45).

I odměňování má svoje rizika, především ve smyslu uplácení dítěte, aby udělalo, co chceme my. Odměna může být přislíbena předem za vykonání nějaké jasně dané činnosti (např. umytí nádobí). V takovém případě je ovšem možné, že dítě bude odměnu očekávat vždy, když umyje nádobí. Je tedy nutné nezaměňovat odměnu za mzdu (Kopřiva a kol., 2012, s. 157).

1.2 Tresty

Na začátku úvah co je to výchovný trest, je třeba si uvědomit, že co je trestem pro jedno dítě, nemusí být nutně trestem pro jiné dítě. Trest tedy není to, co jsme si jako trest vymysleli, trest je to, co dítě jako trest prožívá (Matějček, 2000, s. 35).

Trest je dle Čapka (2008, s. 31) „takové působení, spojené s chováním nebo jednáním jedince, které vyjadřuje negativní hodnocení a přináší vychovávanému nelibost, frustraci nebo omezení některých jeho potřeb“.

Podle Průchy a kol. (2009, s. 316) je trest „jedna z forem negativního motivačního působení na dítě ve škole i doma. Jde o záměrně navozený následek toho, že dítě špatně splnilo nebo nesplnilo uložené požadavky“.

Trest je „záporný podnět vyvolávající nelibost či bolest. Trest znamená ukončení nežádoucí reakce, aniž nabízí reakci jinou. Může proto vzniknout reakce ještě méně žádoucí, jako je strach, odpor k trestající osobě, situaci či místu, nebo agresivní chování vůbec“ (Hartl, Hartlová, 2010, s. 624).

Autorky Horáková Hoskovcová a Suchochlebová Ryntová (2009, s. 64) popisují trest jako „každý následek chování, který dítě vnímá jako nepříjemný“.

Špaňhelová (2008, s. 88) uvádí, že „trest pro dítě znamená nějaký negativní podnět, který mu nařizuje dělat něco jinak, než si ono samo představuje, nebo mu neumožňuje dělat to, co má rozdělané a v čem chce pokračovat“.

Trest snižuje pravděpodobnost, že se chování dítěte bude opakovat. Rodičem navozovaná změna by měla být v souladu s potřebami dítěte (Čapek, 2008, s. 48). Zacházení s tresty by mělo být vždy citlivé. Nepřiměřené trestání porývá sebevědomí dětí či budí jejich snahu se vzepřít (Horáková Hoskovcová, Suchochlebová Ryntová, 2009, s. 66). Tresty jsou ve výchově za jistých okolností nutné a mohou působit i pozitivně, když jsou použity vhodně (Langmeier, Krejčířová, 2006, s. 264). Trest by měl následovat vždy po nežádoucím chování, protože nedůsledná výchova je příkladem nesprávného rozložení odměn a trestů a může mít za výsledek upevnění nežádoucího chování (Hoskovcová, 2006, s. 122).

Matějček (2000) doporučuje zařídit věci tak, aby je dítě neudělalo špatně, a my jsme ho nemuseli trestat. Ze strachu před trestem dítě neudělá tolik práce, jako pro pocit uspokojení a radosti z věcí, které má rádo. Trest sice dokáže zastavit špatné chování, ale je pro dítě utlumující. Kopřiva a kol. (2012, s. 121, 124) dokonce uvádí, že neexistuje žádné správné, přiměřené či nutné trestání. Každý trest je pro dítě ve svojí podstatě rizikem, ovšem je nutné také nenechat nežádoucí chování bez povšimnutí. Za největší riziko spojené s trestáním lze považovat přenášení mocenského modelu do budoucích vztahů.

Důležité je si uvědomit, že neexistuje obecné doporučení jak trestat děti, neexistuje žádná obecná škála provinění. Vždy je třeba k dítěti přistupovat jako k individualitě s ohledem na jeho věk a vývoj jeho osobnosti. Výchovní trest by měl rodič vždy zvolit na základě poznání dítěte (Vaničková, 2004, s. 35).

1.2.1 Druhy trestů

Pro účely této diplomové práce můžeme tresty rozdělit na tělesné a psychické. Tělesnými tresty se budeme podrobněji zabývat v následující kapitole. Za psychický trest lze považovat projevy negativních emocí, záporného emočního vztahu, dále zákaz oblíbené činnosti nebo donucení k neoblíbené činnosti. V podstatě mají psychické tresty základ v chladném chování rodiče. (Čapek, 2008, s. 54). Psychické tresty spočívají tedy ve třech způsobech. Jde o snižování hodnoty ega (egodevalvace), dále o opuštění či zvětšení psychické vzdálenosti nebo o frustrování jiných potřeb. Všechny psychické tresty jsou málo akční a poměrně zdlouhavé (Klimeš, 2008, s. 1-2).

Pro praxi i teorii je důležité také srovnání následků tělesných trestů s trestáním psychickým. Ukazuje se, že tělesné tresty častěji vedou k nežádoucím formám chování dítěte, protože narušují jeho emoční vztah mezi dospělým a dítětem, dítě se může cítit ponižováno, což nepříznivě působí na jeho sebepojetí a sebehodnocení (Čáp, 1996, s. 138). Psychické trestání přesto, že na první pohled vypadá humánněji než fyzické, může mít za následek např. úzkost, přecitlivělost, pocity méněcennosti aj. (Čapek, 2008, s. 59).

Kromě psychických a fyzických trestů se můžeme ještě setkat s pojmem „trest přirozenými důsledky“. Jde o trest záměrně vytvářený a samovolně působící, který se snaží především o to, aby dítě pochopilo důsledky svého chápání a to bez jakéhokoliv hněvu (Čapek, 2008, s. 57). Důsledky obvykle přirozeně vyplývají z provinění, rodič se je ovšem musí naučit uvidět a pomoci dítěti, aby je vidělo také. Taková přirozená reakce zprostředkuje dítěti porozumění tomu, co se stalo (Kopřiva a kol., 2012, s. 135-136).

1.2.2 Funkce trestů

Pro dítě má trest informační funkci, kdy dítěti přináší konstatování o nesprávnosti jeho chování, postupu či výsledku. Kromě informační funkce zastává trest i funkci motivační, kdy u dítěte navozuje motivační konflikt, dává dítěti pocítit prožitek neúspěchu či frustrace. Kromě toho může dítě v trestání spatřovat i vyjádření negativního osobního vztahu ro-

diče k dítěti. Tento vztah může vnímat jako projevení nedůvěry či vyjádření neperspektivnosti vztahu mezi dítětem a rodičem (Průcha a kol., 2009, s. 316).

Vaničková (2004, s. 34-35) uvádí tři funkce trestů. První funkcí je napravení škody. V tomto smyslu je trest aktem spravedlnosti, je třeba, aby dítě porozumělo svému provinění a napravilo případnou škodu, kterou napáchalo. Druhou funkcí trestu je zabránění opakování nežádoucího chování. Trest je tedy prostředkem ke korekci chyby na základě principu poučení ze špatné zkušenosti. Třetí a poslední funkcí je zbavení trestaného dítěte pocitu viny. To je nezbytnou součástí trestu, protože prožívání viny může být bolestivé, ovšem je jádrem trestu. Mělo by tedy být krátké a mělo vést k pocitu úlevy.

Pro správné fungování trestu je nutné, aby si dítě uvědomovalo a prožívalo svoji vinu. Bez tohoto prožitku by byl trest jen pouhým aktem násilí, ovšem pokud je dítě schopno si uvědomit svoji vinu, trest má i určitou léčebnou úlohu, která je důležitá z hlediska duševní hygieny (Horáková Hoskovcová, Suchochlebová Ryntová, 2009, s. 66).

- ***Pozitivní funkce trestů***

Díky uvědomění si svého špatného chování se dítě učí špatnou věc neopakovat, nebo si uvědomovat, že jeho chování bylo špatné. Trest má tedy pomoci dítěti regulovat jeho chování správným směrem (Horáková Hoskovcová, Suchochlebová Ryntová, 2009, s. 67). Trest pomáhá dítěti pochopit co je nesprávné. Také potlačuje nežádoucí chování, může otřást i pevně zakotveným nesprávným chováním, a tak donutit dítě, aby vyzkoušelo jiné formy chování. I přesto, je nutné trestáním spíše šetřit a užívat trestů diferencovaně s ohledem na situaci, protože mít i negativní důsledky (Langmeier, Krejčířová, 2006, s. 265).

- ***Negativní důsledky trestů***

Trest může navodit příliš silné emoční reakce, jako je strach a úzkost, což vytváří špatný základ pro jakékoliv učení. Pokud je dítě potrestáno za chybu, kterou udělá (např. při domácí přípravě do školy), může trest navodit silný emoční stav, který bránit osvojení správné reakce. Když se trestání v podobných případech opakuje, může vyústit až v rozvoj generalizované úzkostnosti, ustrašenosti, plachosti a celkové neurotizace. Mimo to také trest často vede dítě spíše k tomu, aby se vyhýbalo odhalení, než aby zanechalo nežádoucího chování. (Langmeier, Krejčířová, 2006, s. 265). Dítě si tak může vytvářet strategie, aby se trestu vyhnulo. Takovou strategií je často lhaní, což přispívá k narušení důvěry mezi rodičem a dítětem. Užití trestu může narušit vztah dítěte k trestajícimu a to i trvale. Platí to zejména v situacích, kdy dítě vnímá trest jako nespravedlivý nebo pokořující. Kromě toho

trest může přinést dítěti nežádoucí poučení, že silní mohou trestat slabé (Fontana, 2003, s. 354).

1.2.3 Zásady trestání

Aby byl trest funkční a vytvářel situaci, na kterou lze výchovně navázat, je třeba při trestání dodržovat určité zásady. Jde především o adekvátní formu trestu a schopnost domýšlet možné následky trestu na dítě (Průcha a kol., 2009, s. 317). Tyto zásady jsem rozčlenila do tří následujících kategorií.

- ***Zásada časovosti***

Trestat je třeba ihned po přestupku, zvláště u dětí v předškolním věku. Starší děti jsou mnohdy schopny si uvědomovat důsledky svého chování (Čapek, 2008, s. 49). Odkládání trestu, byť je třeba nakonec odpuštěn, může být pro dítě mnohem těžším zásahem než přísné okamžité potrestání. Rodiče by se měli vyvarovat pohružek typu „počkej, až přijde tatínek“ nebo „o prázdninách za trest nepojedeš na výlet“ (Matějček, 2000, s. 41). Naopak často opakovaný trest ztrácí svoji účinnost (Langmeier, Krejčířová, 2006, s. 265). Hoskovcová (2006, s. 123 – 124) dokonce uvádí, že pokud rodiče, zvláště matky, reagují na neúspěch dítěte rychleji než na jeho úspěch, vychovávají tak více odolné děti vůči stresu, které mají větší důvěru v sebe sami.

- ***Zásada emotivity***

Rodič by se měl vyhnout trestání v afektu. Pokud se tak stane, měl by být schopný se dítěti omluvit a vysvětlit mu, proč se tak stalo. Trest má být přiměřený provinění a nikdy by neměl být demonstrací rodičovské síly. Rodič by měl usilovat nejen o vybudování autority, ale také o vysokou míru empatie, k čemuž je nezbytné získat děti ke spolupráci (Horáková Hoskovcová, Suchochlebová Ryntová, 2009, s. 67-69). I v trestu musí být vyjádřen osobní vztah k dítěti. Dítě musí vědět, že je máme rádi, v trestu by mělo nalézt smíření, na které lze dále výchovně navázat (Matějček, 2000, s. 41). Důležité také je, aby rodič dítě káral za jeho konkrétní výkon a nebíral své negativní hodnocení směrem k osobnosti dítěte (Hoskovcová, 2006, s. 123).

- ***Zásada srozumitelnosti***

K tomu, aby měl tělesný trest výchovný účinek, musí být dítětem vnímán jako spravedlivý. Žádný trest by neměl být pouze odreagováním negativních emocí trestajícího, v takovém případě dítě pozná, že rodič nevychovává, ale vybíjí svůj vztek, což vede ke ztrátě úcty.

Kromě srozumitelnosti je důležitý i čas. Má-li trest být srozumitelný, musí proběhnout v přímé souvislosti s prohřeškem (Vaníčková, 2004, s. 35).

Dítě snáze přijme trest od rodiče, než od cizího člověka. Nemusí tomu tak být vždy, ale obecně platí zásada, že dítě dokáže přijmout trest od člověka, vůči němuž skutečně prožívá své provinění a jehož autoritu přijímá. Aby byl trest pro dítě srozumitelný, musí také zapadat do jeho představy spravedlnosti, kterou si dítě samo vytvořilo. V této představě nesmí být trest vnímaný jako msta nebo násilí, to by výchovnou situaci jen zhoršilo (Matějček, 2000, s. 42). Trest je zpětnou vazbou pro dítě, je konstatováním rodiče, co dítě udělalo špatně. Je důležité dítěti vysvětlit, co je špatného na jeho chování a s čím rodič nesouhlasí (Špaňhelová, 2008, s. 89). Vždy je tedy třeba dítěti vysvětlit, proč bylo potrestáno, i v takových případech, kdy si dítě neumí obsah této informace ještě ani představit (Horáková Hoskovcová, Suchochlebová Ryntová, 2009, s. 69).

2 TĚLESNÉ TRESTY

V následující kapitole bude rozebráno tělesné trestání. Pokusíme se definovat pojem tělesný trest, ale i tělesné týrání, aby byly tyto pojmy odlišeny. Následuje podkapitola, která rozebírá tělesný trest v historickém kontextu, dále pak tělesný trest v rodinném prostředí, kde se zaměříme na transgenerační přenos a vlivy vnějšího okolí, na tuto kapitolu navazují následky tělesného trestání a to jak z negativního pohledu, tak i z pohledu možných pozitiv. Ke konci této kapitoly jsou rozebrány právní dokumenty, které upravují tělesné trestání v České republice, zejména jde o Úmluvu o právech dětí a poslední kapitola se zabývá tělesným trestáním ve světě s akcentem na Evropu.

Hranice mezi tím, co je nebo není tělesný trest, je velice nejasná. Pojem tělesný trest je někdy stírán s pojmem fyzického týrání. Pro účely méj diplomové práce vycházím z definice Gershoff (2002, s. 540), jež popisuje tělesný trest jako použití fyzické síly s úmyslem způsobit dítěti bolest, ovšem nikoliv zranění, za účelem kontroly chování dítěte.

Obdobně tělesný trest vnímá i Vaníčková (2004, s. 31), která ho popisuje jako „úmyslné či záměrné způsobení bolesti atakem na tělo pro kázeňský přestupek“.

Jak uvádí Cangelosi (2006, s. 206), tělesný trest je „forma záměrně udělovaného trestu, při němž je jedinci záměrně způsobována bolest nebo nepohodlí ve snaze přimět ho k lítosti za určité jednání.“

Tělesný trest je tedy něco, co narušuje tělesnou integritu dítěte, s přibývajícím věkem ztrácí na účinnosti, je provázen stresem (jakož i ostatní tresty) a vede k naučenému postoji bezmocnosti, poslušnosti a podřízenosti. Tělesný trest, coby trest na primitivní úrovni, zatláčuje dítě k primitivní reakci a brzdí tak vývoj jeho osobnosti (Vaníčková, 2004, s. 31).

Nejčastějším tělesným trestem v naší společnosti je **facka**. Riziko facky je ale v síle a v místu úderu, jež nemusí být správně odhadnuty. Rána tak může dopadnout na citlivé místo a způsobit nejen více bolesti, ale i poškození. Výsledek výzkumného projektu Murrayho Strausse z britské laboratoře výzkumu rodiny ukazuje, že fackované děti jsou agresivnější a mají vyšší tendenci k násilnému řešení jejich vlastních problémů, ale také mají větší předpoklady pro vznik depresí (Vaníčková, 2004, s. 31-32).

2.1 Tělesné trestání versus fyzické týrání

Mezi tělesným trestem a týráním je velmi tenká hranice. Je všeobecným zájmem, aby ubylo týraných dětí, ovšem je nutné se zamyslet nad tím, co má tělesné týrání společného s tělesným trestáním. Mezi tělesným trestem a fyzickým týráním neexistuje jasně vymezená hranice, ta ale není ani mezi psychickým týráním a psychickým trestem (Klimeš, 2008, s. 1).

Pro úplnost je tedy třeba ještě uvést definice týrání či tělesného trestu, který naplňuje termín tělesného týrání. „Tělesný trest je tělesným týráním, dochází-li k potrestání za pomoci předmětu, je-li bití směřováno na citlivé části těla (hlava, břicho, oblast genitálie, plosky a dlaně), nebo také tehdy, zůstávají-li na těle po ranách stopy (modřiny, škrábance apod.)“ (Vaničková, 2004, s. 33). Existují tedy určité charakteristiky, díky kterým můžeme rozlišit, kdy jde o týrání a kdy jen o trest. Pokud ve výchově převládá negativní působení na dítě (ať už psychické nebo fyzické), pak jde o týrání. Za týrání lze také považovat takové fyzické trestání, kdy si rodič ulevuje od svých pocitů selhání či jiných negativních emocí. Jednorázové potrestání (výprask) není týráním (Těthalová, 2011).

Zdravotní komise Rady Evropy (1992 cit. podle Langmeier, Krejčířová, 2006, s. 282) definuje tělesné týrání jako „tělesné ublížení dítěti nebo vědomé odmítnutí zabránit takovému ublížení“.

V nejužším smyslu je týráním „zacházení s dítětem, které vede z hlediska právního k lehké nebo těžké újmě na zdraví, popř. až k usmrcení“. V širším smyslu je týráním „každé hrubé jednání s dítětem vedoucí k poškození fyzického nebo duševního zdraví, tedy i emocionální týrání dítěte“ (Průcha a kol., 2009, s. 318-319).

Gershoff (2002, s. 540) popisuje, že pro fyzické týrání je specifická vzniklá fyzická újma. Trestající rodič, ani nemusí mít v úmyslu dítěti újmu způsobit. Fyzické týrání může být výsledkem přehnané disciplíny a tělesného trestání.

Při posuzování tělesného trestání, které by mohlo naplňovat definici tělesného týrání, musíme brát potaz především, jak často je dítě tělesně trestáno, jak jsou tyto tresty extrémní a zdali tělesné trestání dítěte probíhá ve výchovném kontextu, kdy si je dítě vědomo svého provinění (Klimeš, 2013).

2.2 Tělesné tresty v historickém kontextu

Tělesné tresty byly již od nepaměti součástí lidské historie. Pro období pravěku a starověku byla typická minimální emocionální investice do narozeného dítěte. V historii byly tělesné tresty hojně používány například v Řecku, Římě, Egyptě či Izraeli. Jejich stěžejním cílem bylo udržet disciplínu. Způsoby trestání se v jednotlivých kulturách měnily, za univerzální lze vyjmenovat např. šlehání bičem či bití holí. Tělesné tresty byly považovány za nejběžnější způsob lehčího trestu. I postavení dítěte ve společnosti bylo dříve založeno hlavně na moci a převaze dospělého (Lovasová, Schmidová, 2006, s. 5). Nový pohled na dítě se objevuje spolu s příchodem křesťanství, které dítě považuje za samostatnou lidskou bytost (Langmeier, Krejčířová, 2006, s. 282).

Tělesné tresty byly základem školní kázně především v dobách, kdy učitelé neměli dostatečné vzdělání, ale mnohdy ani zájem žáky zaujmout a vzbudit jejich pozornost. Nejčastěji se trestala lež a krádež a trestání mnohdy probíhalo za přítomnosti starosty i rodičů dítěte. Ani Jan Amos Komenský nebyl proti tělesným trestům, za předpokladu, že budou udělovány za nemravnost, závist, pýchu a nadutost (Morkes, 2008). Proti používání všech trestů byl Jean Jacques Rousseau, který vyzdvihuje praktické působení na děti a klade důraz na rozvoj smyslů a smyslového vnímání (Vaníčková 2004, s. 17). I John Locke byl odpůrce používání tělesných trestů, zejména pak u starších dětí, protože se domníval, že tělesné tresty zapříčiňují nechuť dětí k jejich vychovatelům (Plháková, 2006, s. 34).

Dle všeobecného školního řádu pro německé normální, hlavní, triviální školy, ve všech císařských zemích z roku 1774, pedagogové nesměli děti trestat za chyby rozumu a paměti. Učitelům bylo také doporučováno, aby o přestupcích uvědomovali rodiče. Ve škole byly pro trestání žáků povoleny metly a pružné rákosky (Kasper, Kasperová, 2008, s. 35). Rákoska bývala považována za symbol moci a autority. (Morkes, 2008) Zakázány byly všechny nadávky či předměty vymyšlené na zahanbení (př. oslí uši). Pro trestání žáků se nesmělo užívat řemenů z volské kůže, ale zakázané byly i plebejské údery, rány pěstí, tahání za vlasy, štípání do uší a bití přes ruce (Kasper, Kasperová, 2008, s. 35).

V 19. století se kvantita užívání tělesných trestů postupně snižovala, ovšem učitelům bylo stále ponecháno právo na tělesný trest. Začala se objevovat snaha pro uplatňování exemplárních trestů, které byly předváděny až divadelně s odstrašujícím účinkem pro přihlížející děti. Úřady se ovšem snažili uplatnit užívání zákonných předpisů při tělesném trestání dětí, které měly zabránit zneužívání takového způsobu trestání (Vališová a kol., 2011, s. 88-89).

V roce 1870 došlo plošně ke zrušení tělesného trestání v celé tehdejší rakouskouherské monarchii, i když v mnoha místech byly tělesné tresty místními předpisy zrušeny již dříve. Většina pedagogů tento zákaz přivítala, ale vyskytly se i protesty. Učitelé argumentovali, že mnohé poruchy kázně se u žáků vyskytují tak nečekaně a náhle, že všechny mírné prostředky k jejich potlačení zcela selhávají. Postoje pedagogů ke zrušení tělesných trestů byly různé. Tomáš Garrigue Masaryk nebyl zastáncem různě odstupňovaných trestů za kázeňské prohřešky, ale zdůrazňoval individualitu dětí a k tomu vhodného trestání. I přesto, že nabádal učitele, aby děti trestali co nejméně, odpůrcem tělesných trestů nebyl. (Morkes, 2008). Po roce 1870 začalo být tělesné trestání nahrazováno dáváním špatných známek, poznámek (Vališová a kol., 2011, s. 89).

Oficiálně povolenými tresty v roce 1905 byly důtka, postavení mimo lavici, vyloučení ze školních zábav a výletů, zadržení ve škole s přiměřeným zaměstnáním, povolání před učitelský sbor či předsedu místního školního řádu (Morkes, 2008).

Na přelomu 19. a 20. století se v řadě zemí objevují poprvé zákony na ochranu dětí. V České Republice byly však zákony na ochranu dětí dlouho roztržštěné a nevyužívané, protože vyhledávání ohrožených dětí bylo nedůsledné. I lékaři, kteří se setkávali s ohroženými dětmi, tento jev dlouho podceňovali (Langmeier, Krejčířová, 2006, s. 282).

Do první poloviny dvacátého století převažovala autoritativní výchova, jejíž nedílnou součástí byl i tělesný trest. Až po druhé světové válce se objevuje orientace naší společnosti na demokratizaci rodiny a ochranu práv dětí. Došlo ke schválení zásadních dokumentů jako je Deklarace práv dítěte (přijata Spojenými národy roku 1959) a později Úmluva o právech dětí (přijata OSN roku 1989) (Lovasová, Schmidová, 2006, s. 5). Ve 20. století se cíleně problematikou tělesných trestů a násilí zabýval i Henry Kempe, který pak v roce 1962 poprvé popsal syndrom bitého dítěte (Vaničková, 2004, s. 18).

2.3 Tělesné tresty v rodinném prostředí

Výchova v sobě odráží kulturu společnosti, jež zrcadlí její hodnoty. Tělesný trest jako nedílnou součást života vnímají hlavně děti v mladším školním věku. Použití vařečky či řemenu nevnímají děti jako nic hrozného. Děti, jež jsou tělesně trestané, se necítí být jiné, tudíž nemají pocit, že jejich rodiče překračují hranice, tělesný trest přijímají a vnímají ho jako normální chování svých rodičů (Vaničková, 2004, s. 33).

I přesto, že řada zemí (viz kapitola 2.6 Tělesný trest ve světě) přijala politiku zakazující tělesné trestání dětí v rodinách, v mnohých ostatních zemích, mezi které bezesporu patří i Česká republika, má tělesný trest silné zastoupení z řad rodičů. Nejčastěji jsou trestány děti ve věku 3 až 4 roky (Gershoff, 2002, s. 541). V současné západní kultuře zhruba 90% rodičů přiznává, že občas používá tělesný trest při výchově dětí, dokonce zhruba 30% rodičů přiznává, že místy použili i nechtěné nadměrně intenzivní trestání dětí. Samy děti pak tělesné tresty obvykle akceptují jako přirozené právo jejich rodičů. I přesto je důležité pomáhat rodičům k nalezení jiných výchovných metod. Zhruba 85% rodičů uvedlo, že by tělesný trest nepoužili, kdyby měli k dispozici alternativní výchovnou metodu (Langmeier, Krejčířová, 2006, s. 266).

Tělesné tresty mohou mít i pozitivní dopad na dítě, za předpokladu, že „hůl je vedena milující rukou“ (Říčan, 1995, s. 58). Zde lze nalézt zásadní rozdíl mezi trestajícím rodičem a trestajícím pedagogem. Tělesné tresty v rodinném prostředí zůstávají legitimní za očekávání, že rodiče své dítě milují a přejí mu jen to nejlepší (Čapek, 2008, s. 61). Horší je to v případě, kdy rodiče dítě trestají na základě momentální nálady. V takovém případě rodič v daném okamžiku selhal, to ovšem ještě neznamená, že je špatný. Pokud si rodič uvědomuje, že překročil jistou hranici chování a vnímá souvislost mezi svým výbuchem hněvu a tělesným trestem pro dítě, pak prožívá provinění proti svojí sebeúctě a důstojnosti. V takovém případě je vhodné se dítěti omluvit a vybídnout jej ke spolupráci. Řada rodičů či vychovatelů se domnívá, že děti v dnešní společnosti jsou agresivnější a dávají to do souvislosti s faktem, že děti jsou mírněji trestány. Hlavním důvodem toho je však nedostatek citové výchovy. Je důležité s dětmi hovořit o jejich pocitech a o tom, jak je prožívají, protože i předávání osobní zkušenosti mezi generacemi v otázkách tělesného trestání, souvisí s pocity bezmoci, žárlivosti a opuštěnosti (Vaničková, 2004 s. 48-49).

2.3.1 Přenos tělesného trestu v rodině

Tělesný trest hraje významnou roli při transgeneračním přenosu násilí ve společnosti. Tělesný trest také může být startovací plochou pro řetězec rodinného násilí (Vaničková, 2004, s. 94). Mnoho rodičů se domnívá, že tělesně trestat dítě je normální, protože oni byli také trestáni a vyrostli z nich slušní lidé. Ovšem už si neuvědomují, že pocity, které při tělesném trestání prožívali, mohou být hluboce potlačené (Kopřiva, 2012, s. 128).

Rodič je pro dítě vzor. V předškolním věku dítě od rodiče přebírá mnoho věcí, zejména jde o názory, přístup k věcem, gesta, postoje, ale i způsob vyjadřování. Vše, co rodiče dítěti

říkají má jen malou váhu, pokud to oni sami nedělají. Dítě se od rodičů učí nápodobou a přejímá nejen viditelné způsoby chování, ale i ty vzorce chování, jež si ani rodič sám neuvědomuje (Špaňhelová, 2008, s. 93).

2.3.2 Vliv vnějšího prostředí

Většina rodin, které nadužívají tělesné tresty, žije v prostředí, které je velmi stresující. Fyzické trestání je tedy spojené se sociální strukturou, politikou i ekonomikou dané země. Po roce 1989 se u nás objevuje pojem „krize rodiny“. Jde o rozpad do té doby klasického složení rodiny, kdy spolu žilo více generací, dalším jevem je pokles sňatků a nárůst počtu dětí narozených mimo manželství. Individuální zájmy vítězí nad zájmy rodinnými. Rizikovou skupinou jsou neúplné rodiny, rodiny začínajících podnikatelů, rodiny s nezaměstnaným členem a rodiny se ženou na mateřské dovolené. Obecně lze mezi ohrožující faktory vnějšího prostředí zařadit chudobu, finanční potíže, izolaci, chybějící sociální oporu, absenci širší rodiny, problémy s bydlením, zdravotní problémy a nezaměstnanost (Lovasová, Schmidová, 2006, s. 9).

V moderním světě a ve všech vyspělých zemích se objevuje jev, který můžeme označit jako globální výchovnou nejistotu. Rodiče ani odborníci nenacházejí shodu, jak vychovat děti v rychle se měnícím světě, nevědí co je pro dítě prospěšné a co ne (Klimeš, 2008, s. 5).

2.4 Následky tělesných trestů

Na začátek je důležité si uvědomit, že tělesný trest má oboustranný dopad, týká se tedy obou účastníků. Nejen dítě, ale i trestající rodič je formou a způsobem trestu ovlivněn. Rodič, jenž není vybaven dostatkem sociálních kompetencí a osobních zkušeností, se často po uchýlení se k tělesnému trestu cítí špatně, trpí výčitky svědomí, obviňuje se (Vaníčková, 2004, s. 93). V současné době odborníci i laická veřejnost vedou četné diskuze o tělesném trestání a jeho možném dopadu na děti. Kromě rizika ublížení dítěti se objevuje i námitka, že souhlas s tělesným trestem vlastně znamená souhlas s použitím násilím mezi lidmi obecně (Langmeier, Krejčířová, 2006, s. 266).

2.4.1 Negativní vnímání tělesného trestu

Drtivá většina odborných pramenů s tělesnými tresty nesouhlasí. Tělesný trest považují za destruktivní jev s nežádoucími účinky (Čapek, 2008, s. 61). Tělesné trestání dítě ponižuje, může vyvolat jeho ustrašenost, neurotičnost nebo zvýšení vzdoru a agrese. Některé děti

mohou tělesné trestání převzít jako model pro řešení konfliktu, kdy silnější uplatňuje svoji převahu, záleží však na tom, kdo trestá a jak (Matějček, 2000, s. 45). Potrestaný může pociťovat frustraci, vztek, strach či dokonce touhu po pomstě. Takové emoce mohou vést k agresivnímu nebo násilnému chování, či dokonce k delikventním projevům (Čáp, Mareš, 2001, s. 74). Tělesný trest může vyvolat v dítěti domněnku, že tělesné trestání a tedy i násilí je v pořádku (Čapek, 2008, s. 61).

Vaníčková (2004, s. 48) rozlišila několik kategorií důvodů rodičů k tělesnému trestu. V první kategorii najdeme rodiče, jež své děti trestají, protože nesplňují jejich očekávání. V tomto případě mohou mít tělesné tresty za následek snížení sebedůvěry, sociální úzkost, strach ze selhání a strach z odnětí lásky. V druhé kategorii jsou zařazeni rodiče, kteří tělesný trest uznávají jako výchovný prostředek. Efekt tělesného trestu je však krátkodobý, tudíž z tohoto výchovného prostředku stává spíše zvyk s narůstající frekvencí i intenzitou. V takovém případě může tělesný trest u dětí vést k agresivitě a násilí. Třetí skupinu tvoří rodiče, kteří selhali a pod vlivem stresu dochází k zneužívání moci nad dítětem. Rodič si tak díky tělesnému trestu uvědomí vlastní bolest a křivdu, kterou ovšem předává dítěti. A v poslední kategorii jsou rodiče, jež mají vlastní zkušenost s tělesným trestem a jeho užívání neodmítají.

O negativním dopadu tělesného trestu na duševní zdraví dítěte se zmiňuje i Gershoff (2002, s. 542). Domnívá se, že tělesné tresty mohou vést k výrazně depresivním symptomům v adolescenci a také k úzkosti, a to i přesto, že jedinec má dobré zázemí a socioekonomický status.

V obecné rovině pak lze tvrdit, že tělesné tresty narušují tělesnou integritu dítěte, zatlačují dítě k primitivním reakcím a tím brzdí vývoj jeho osobnosti, způsobují stres dítěte, vedou k sociálnímu učení, kdy je násilí použito jako řešení náročné životní situace, zvyšují agresivitu dítěte, vedou k naučenému postoji dítěte k bezmoci a podřízenosti. Stejně jako u jiných forem trestu, je i u tělesného trestu důležité hledisko spravedlnosti a srozumitelnosti.

Tělesný trest tedy představuje riziko pro bezpečný vývoj osobnosti dítěte. Pokud dítě vyrůstá v podmínkách, kde je narušena jeho potřeba bezpečí, objevuje se u něj narušené sebezpečí. Dítě ztrácí schopnost zdravého sebehodnocení a navazování pozitivních vtažů. To může vést až k traumatizaci dítěte, která se projevuje poruchami chování a osobnosti, v extrémních případech i k posttraumatické stresové poruše. Ve většině případů však zů-

stává dětské utrpení ukryto a je přenášeno na další generace (Lovasová, Schmidová, 2006, s. 9).

2.4.2 Pozitivní vnímání tělesného trestu

Odlišný názor zastává Říčan (1995, s. 58), který uvádí, i tělesný trest může mít pozitivní dopad. Musí však být splněn základní předpoklad, trest musí být prováděn milující rukou.

K tomu, aby mohl tělesný trest působit ve výchově pozitivně, je třeba, aby byly splněny určité podmínky. Tělesný trest by měl být užíván výhradně s cílem pomoci dítěti ovládnout jeho chování. Tento cíl předpokládá, že trestající rodič dokáže ovládnout své vlastní chování a tělesný trest v jeho podání tak nebude jen projevem jeho vlastního vzteku (Langmeier, Krejčířová, 2006, s. 266). V takovém případě může dojít k prohloubení citového vztahu. I autorky Horáková Hoskovcová, Suchochlebová Ryntová (2009, s. 69) se domnívají, že tzv. plácnutí na zadek může být na místě, především pokud dítě záměrně provokuje, zkouší hranice, porušuje dohodnutá pravidla nebo by bez rychlého zásahu mohla být ohrožena jeho bezpečnost či zdraví. Fyzický trest je účinný u dětí do předškolního věku, kdy jde o princip podmiňování (př. chuť vběhnout do silnice se propojí s bolestí, dítě do silnice nevběhne). U starších dětí lze fyzický trest považovat spíše za demonstraci moci ze strany rodičů a zpravidla nefunguje.

Tělesný trest má oproti tomu psychickému velkou výhodu, rychle odeznívá. Proto se nelze domnívat, že dětem více prospějí tresty psychické než fyzické. Téměř všechny psychické tresty jsou zdoluhavé a málo akční a představují jistou psychickou vzdálenost mezi trestajícím a dítětem. Výhoda tělesného trestu spočívá v tom, že bolest nastupuje rychle po nevhodném chování, podmiňuje tedy žádoucí chování. Podmínkou tělesného trestání je klid a trestání bez emocí v kombinaci s jasnými, byť tvrdými pravidly. Aby tělesný trest fungoval, nemusí nutně vždy bolet. Již malé děti totiž rozumí trestům jako gestu (Klimeš, 2008, s. 4). Tělesný trest tedy rychle odeznívá, ovšem z tohoto důvodu se také ukazuje, že tělesný trest je obvykle účinný jen z hlediska krátkodobého potlačení nežádoucího chování (Oas, 2010, s. 413). I Gershoff (2002, s. 548) uvádí, že tělesný trest je účinný při zajišťování kázně jen z krátkodobého hlediska.

Langmeier, Krejčířová (2006, s. 266) dokonce uvádí, že tělesný trest může za určitých okolností vést i k potlačení agresivity dítěte. K tomu může dojít jen za podmínek, že má dítě k rodičům silně pozitivní vztah, zejména u dětí s poruchami chování zvyšuje účinnost ostatních výchovných metod. Pokud ovšem chybí pozitivní vztah k trestajícímu rodiči,

může naopak u dětí, které mají určitý sklon k agresivnímu chování, vést k zvýšení jejich vlastní agresivity.

Klimesš (2013) doporučuje využití referenčního charakteru tělesného trestu, kdy rodič dítě tělesně potrestá jednou a příště se při nežádoucím chování dítěte odkáže na již proběhlý tělesný trest v minulosti. Odkaz na tělesný trest slouží pro dítě jako varování.

2.5 Tělesné tresty v právních dokumentech platných pro ČR

Tělesný trest je v některých zemích vnímán jako čin postavený mimo zákon, ve většině rozvinutých zemí je snaha postavit tělesné trestání na úroveň týrání dítěte.

Tělesného trestu se týká především Úmluva o právech dítěte. Práva dítěte, které popisuje Úmluva o právech dítěte, jsou zakotvena i v dalších legislativních dokumentech, jako je Listina základních práv a svobod, Občanský soudní řád, Trestní zákon, Ústavní pořádek ČR, Zákon o působnosti orgánů ČR v sociálním zabezpečení a Obecná formulace úlohy státu k zabezpečování blahodárného vývoje dítěte (Vaníčková, 2004, s. 52-55).

2.5.1 Úmluva o právech dítěte

Odras Úmluvy o právech dítěte najdeme jako součást našeho zákonodárství pod č. 104/1991 Sb. Přímou ochranou dítěte před násilím se zabývá článek č. 19 Úmluvy o právech dítěte, který uvádí, že státy, jež ratifikovaly Úmluvu „činí všechna potřebná zákonodárná, správní, sociální a výchovná opatření k ochraně dětí před jakýmkoli tělesným či duševním násilím, urážením nebo zneužíváním, včetně sexuálního zneužívání, zanedbáváním nebo nedbalým zacházením, trýzněním nebo vykořisťováním během doby, kdy jsou v péči jednoho nebo obou rodičů, zákonných zástupců nebo jakýchkoli osob starajících se o dítě“.

I některé další články se dotýkají násilí na dětech ať už přímo nebo nepřímo. Jde o **článek 2**, který uvádí, že každé dítě je nutné chránit před všemi formami diskriminace, dále **článek 6**, jež garantuje dítěti právo na život a zabezpečení. **Článek 24.3** uvádí, že stát musí činit všechna nutná a účinná opatření k odstranění všech praktik škodlivých pro zdraví, **článek 37** zajišťuje dítěti ochranu před mučením, krutým zacházením či trestáním (Zákon č. 104/1991 Sb.).

2.6 Tělesné tresty ve světě

Tělesné tresty u dětí porušují jejich základní lidská práva na respektování lidské důstojnosti a fyzické nedotknutelnosti. Tělesný trest v domácnostech je legální téměř ve všech po celém světě. Na rozdíl od jiných forem interpersonálního násilí, zpochybňuje všeobecné právo na rovnou ochranu dle zákona (Global Initiative to End All Corporal Punishment).

Ve většině zemí je tělesný trest hluboce zakotven a v praxi užíván tradičně. Jde o citlivé téma, protože převážná většina rodičů po celém světě svoje děti tělesně trestá a převážná většina lidí po celém světě je v roli rodičů. Tím pádem není jednoduché negativně hodnotit svoje prožívané rodičovství nebo své rodiče. V tomto principu tkví obtíže při snaze dosáhnout imperativní změny, která by vedla k ukončení užívání tělesných trestů (Vaničková, 2004, s. 100).

Zatímco v České republice jsou tělesné tresty chápány jako adekvátní prostředek k výchově dětí, v řadě zemí jsou tělesné tresty formálně zakázány a morálně odsuzovány. Z pohledu těchto zemí je tělesné trestání považováno za formu týrání. Nátlak na změnu postojů k tělesnému trestání přichází ze strany Rady Evropy i řady neziskových organizací (Lovasová, Schmidová, 2006, s. 15). Je důležité si uvědomit, že návrh na změnu postojů k tělesnému trestání je spojen s ideou, že s tímto zákazem by ubylo tělesného týrání dětí. Jestliže ovšem rodičům vezmeme jeden výchovný prostředek, v praxi by nemuselo dojít ke zkvalitnění výchovy, ale k rezignování na výchovu (Klimeš, 2008, s. 5).

Tělesné trestání v domácnostech zakázala celá řada zemí po celém světě. Následující tabulka ukazuje země, kde je tělesný trest legislativně zakázán a od kterého roku zákaz platí (Global Initiative to End All Corporal Punishment).

Země	Platnost od roku
Švédsko	1979
Finsko	1983
Norsko	1987
Dánsko	1997
Rakousko	1989
Kypr	1994
Lotyšsko	1998
Chorvatsko	1999
Izrael	2000
Německo	2000
Bulharsko	2000
Island	2003

Rumunsko	2004
Ukrajina	2004
Maďarsko	2005
Řecko	2006
Nizozemí	2007
Nový Zéland	2007
Portugalsko	2007
Uruguay	2007
Venezuela	2007
Španělsko	2007
Togo	2007
Kostarika	2007
Moldavsko	2008
Lucembursko	2008
Lichtenštejnsko	2008
Albánie	2010
Kongo	2010
Tunisko	2010
Polsko	2010
Keňa	2010
Jižní Súdán	2011

Tabulka 1: Země zakazující tělesný trest

2.6.1 Evropa

Každý členský stát Rady Evropy by měl zajistit dodržování všech dětských práv vedoucích k respektování jejich důstojnosti, fyzické integrity a rovné právní ochrany (Council of Europe, 2005, s. 87). V současné době lze sledovat trend, který se snaží tělesný trest postavit mimo zákon jako ilegální čin ve většině zemí. Ve výčtu zemí, které zakázaly tělesný trest (viz tabulka č. 1: Země zakazující tělesný trest) je už cca polovina Evropské unie, ovšem doposud se na tomto seznamu neocitla ani natolik demokratická země, jako je Velká Británie. Přitom stejně jako v ostatních evropských státech i ve Velké Británii probíhala na téma zákazu tělesných trestů diskuze. Bylo překvapením, že Velká Británie nakonec tělesné tresty mimo zákon nepostavila a to hned z několika důvodů. Britové se shodli, že stát nebude zasahovat do soukromých záležitostí rodiny, kterými bezesporu výchova dětí je. Rodiče mohou své dítě fyzicky potrestat, pokud je to v jeho zájmu a pokud si myslí, že to bylo v danou chvíli výchovné a nutné, musí však také být schopni to dokázat před soudem. Každý rodič by měl ovšem rozpoznat rozdíl mezi tělesným trestem a týráním. (Lovasová, Schmidová, 2006, s. 16)

2.6.1.1 *Evropské orgány zabývající se ochranou dětí*

Jak už bylo popsáno v předchozí kapitole, Úmluva o právech dítěte poskytuje komplexní právní rámec, díky němuž lze bojovat proti násilí na dětech. Úmluva zavazuje vlády států k rozhodnutí, že se nikdo, kdo má na starosti dítě, byť i krátkodobě, nebude vůči dítěti chovat násilně. Mnohé státy ovšem zavedly do svých legislativních systémů, ale i do praxe, výjimku z ustanovení Úmluvy. Většinou se jedná o neochotu některých vlád zasahovat do rodinného života lidí. Jako nejvýraznější příklad se jeví trest smrti pro nezletilé, v některých zemích se doposud uplatňuje bičování, kamenování či amputace. Tyto praktiky jsou jasně v přímém rozporu s mezinárodními zákony o lidských právech. OSN varuje, že ve společnosti je velmi nízké obecné povědomí a porozumění základním příčinám násilí na dětech. Mnohé státy nedokážou své závazky z mezinárodních úmluv o lidských právech převést do praktické politiky každodenního života (Arbourová, 2006).

Pro zakázání tělesného trestání je nezbytné vytvořit právní rámec, ve kterém jsou jednoznačně zakázané tělesné tresty dětí a je zabezpečena ochrana dětí před napadnutím každého druhu, včetně napadnutí v rodinném kruhu. Ve všech členských státech Rady Evropy existují zákony, které zakazují úmyslné napadnutí jiné osoby. Problémem ovšem je, že tyto zákony neposkytují stejnou míru ochrany jako dospělým i dětem. Většina právních předpisů nadále obsahuje ustanovení, kterým je možné tělesné trestání zdůvodnit jako přiměřený trest (Council of Europe, 2008, s. 19).

- Evropský výbor pro sociální práva

Evropský výbor pro sociální práva sleduje dodržování Sociální charty a revidované Evropské sociální charty. Na oblast tělesného trestání lze aplikovat článek 17, který upravuje právo dětí a mladých osob na sociální, právní a hospodářskou ochranu. Cílem je zajistit dětem a mladým osobám mimo jiné také ochranu proti zanedbávání, násilí nebo vykořisťování (Rada Evropy, 1996). V roce 2007 Evropský výbor pro sociální práva našel osmnáct členských států Rady Evropy, které nejsou v souladu s výše zmíněným článkem 17, protože v těchto státech nebylo plně zakázáno tělesné trestání. Mezi těmito státy je i Česká republika (Freeman, 2010, s. 214).

- Výbor ministrů Rady Evropy

Výbor ministrů Rady Evropy byl jednou z prvních institucí, která obrátila pozornost k tělesnému trestání. Již v roce 1985 navrhl tento výbor státům přezkoumat své právní předpi-

sy upravující pravomoc potrestat děti, omezit nebo zakázat tělesné tresty, i když porušení takového zákazu by nutně nemuselo znamenat trestní sankci (Freeman, 2010, s. 218). Výbor ukládá rodině ochranu všech svých členů proti jakékoliv formě násilí. Děti mají nárok na ochranu ze strany společnosti proti všem formám diskriminace a útlaku a také proti zneužívání autority v rodině (Council of Europe, 2005, s. 33). V roce 1993 Výbor opět vyzval členské státy Rady Evropy k odstranění tělesného trestu, tentokrát s odkazem na Úmluvu o právech dítěte. Ke stejnému kroku se uchýlil opět i v roce 2006. Zrušení tělesného trestu považuje Výbor ministrů Rady Evropy za otázku lidských práv s vážnými důsledky pro zdraví a vývoj dětí a společnosti jako celku. Stále je kladen důraz na změnu postojů, ne na trestní sankce rodičů (Freeman, 2010, s. 219).

- Evropská síť ombudsmanů pro děti

Evropská síť ombudsmanů pro děti vznikla v roce 1997. Nyní ji zastupuje třicet dva institucí ve dvaceti třech členských státech Rady Evropy. Jde o síť nezávislých mezinárodních institucí, které kolektivně posuzují práva dětí, zejména naplňování Úmluvy o právech dítěte (Freeman, 2010, s. 220).

3 SPECIFIKA VÝCHOVY DÍTĚTE V PŘEDŠKOLNÍM VĚKU

Poslední kapitola teoretické části se snaží uvést specifika výchovy dítěte v předškolním věku. V první řadě si vymezíme předškolní věk, stručně je popsán i vývoj dítěte, dále se zaměříme na výchovné styly, které hrají v problematice trestání významnou roli, zejména pak styl autoritativní výchovy. Závěr kapitoly je věnován již výše popsaným odměnám, trestům a zejména tělesným trestům s ohledem na předškolní věk.

Předškolní věk je vzhledem k problematice tělesných trestů citlivé období. Právě v tomto období jsou děti trestány nejčastěji (Gershoff, 2002, s. 541). I většina autorů (např. Horáková Hoskovcová, Suchochlebová Ryntová, Řičan, Klimeš) kteří nejsou odpůrci tělesného trestu, se shodují, že právě v předškolním věku má tělesný trest největší efekt a v tomto období jej připouští za určitých okolností jako vhodnou formu trestání.

3.1 Předškolní věk

Předškolní věk je pro vývoj velice důležitý. V tomto období se dítě učí fungovat ve společnosti mimo rodinu. Na dítě začínají být kladeny nároky, společnost chce, aby se dítě začalo ve svých projevech omezovat ve prospěch společného soužití. Dítě se učí sebekontroly, učí se poznávat pocity druhých a začíná být schopné přiměřeně reagovat (Horáková Hoskovcová, Suchochlebová Ryntová, 2009, s. 31).

Předškolní věk lze chápat v širokém slova smyslu jako období od narození dítěte až po jeho vstup do školy. Takto široké vymezení má svůj význam při plánování sociálních a výchovných opatření pro děti před jejich vstupem do školy. Pro potřeby této práce budeme chápat předškolní věk v užším pojetí, kdy jde o „věk mateřské školy“ (Langmeier, Krejčířová, 2006, s. 87). Předškolní tedy začíná ve 3 letech věku dítěte a končí v jeho 6 letech. Na počátku předškolního období je vstup dítěte do mateřské školy, jako mezník na hraně batolecího a předškolního věku. Na konci předškolního věku je vstup dítěte do základní školy, jako mezník předškolního a mladšího školního věku (Matějček, Pokorná, 1998, s. 8).

Dítě v předškolním věku zpravidla mluví, chodí, zvládá sebeobsluhu, ale i zná a respektuje pravidla společného soužití. Obvykle v tomto období ubývá záchvatů vzteku a velký význam má hra. Dítě navazuje první silnější vztahy mimo rodinu, zjišťuje, že ostatní děti mají jiné hodnoty a pocházejí z jinak orientovaných rodin (Jungwirthová, 2009, s. 134-135).

V předškolním věku dochází u dítěte k formování vlastní identity. Velice významným prvkem je také vztah ke svým vrstevníkům. Ve vztahu k ostatním dětem také dochází k rozvoji důležitých pro-sociálních vlastností (Matějček, 2000, s. 48).

Špaňhelová (2008, s. 115) orientačně shrnuje základní body výchovy dítěte v předškolním věku. Jde zejména o podporu dítěte v jeho kladných činnostech, podporu jeho přátelství s dalšími dětmi, podporu jeho sebevědomí a samostatnosti, chválu dítěte a kladnou motivaci. Rodiče by měli dokázat dát dítěti informaci, když něco neudělá dobře a pomoci mu to napravit.

3.2 Výchovné styly

V současné době můžeme sledovat trend neustálého rozvolňování výchovy, kdy je snaha o výchovu stále mírnější, s čímž také souvisí usilování o zákaz tělesného trestu v České republice. Tento trend ovšem může vést až ke ztrátě výchovné jistoty u rodičů a k požadavku na stát na převzetí odpovědnosti za výchovu. Delegace výchovy na stát by mohla vyplynout z vměšování se státu do výchovy dětí v domácnostech, kdy stát klade požadavky na vychovávání dětí, jedním z těchto požadavků by se mohl stát i zákaz tělesného trestu (Klimeš, 2013).

Výchovný styl znamená „celkovou interakci a komunikaci dospělých (matky, otce, učitele, rodiny, školy atd.) s dítětem. Projevuje se volbou a způsobem užití výchovných prostředků, postupů a metod, tomu odpovídajícím prožíváním a chováním dítěte, které opět ovlivňuje prožívání a chování dospělého“ (Čáp, 1996, s. 135). Výchovný styl je „souhrn záměrných i spontánních způsobů chování vychovatele k vychovávanému“ (Průcha a kol., 2009, s. 347).

Před narozením dítěte lze výchovný styl rodiny jen těžko odhadnout. Obvykle se projeví nejpozději v období vzdoru dítěte (kolem tří let věku dítěte). Pro výchovu dítěte je nezbytné sladit rodinnou historii s představami obou rodičů v kontextu individualitou dítěte (Jungwirthová, 2009, s. 87). Obvykle není možné přiřadit rodině pouze jeden výchovný styl, málokterá rodina spadá do vyhraněného typu výchovného stylu, ale většinou se jedná o kombinaci více stylů (Langmeier, Krejčířová, 2006, s. 269). Někteří rodiče mohou svůj výchovný styl měnit, zejména pod vlivem vnějších okolností, v závislosti na vnímání vztahu k dětem v dané chvíli a také v závislosti na okamžitém citovém rozpoložení a vlastní náladě (Fontana, 2003, s. 25).

Na výchovný styl rodičů silně působí jejich vlastní zkušenosti s výchovou, kterou sami prožili jako děti v rodině a ve škole. Jedná se bezděčné a nevědomé napodobování. Tím se podporuje určitá setrvačnost ve způsobu výchovy. Na druhé straně často dochází k opačnému uplatnění výchovného stylu, než měla původní rodina. K tomu dochází v případech, kdy rodič považuje výchovný styl, který uplatňovala jeho původní rodina, za negativní a snaží se své vlastní děti vychovávat úplně jinak (Čáp, 1996, s. 168-169).

Je důležité si uvědomit, že výchovný styl, který rodina praktikuje, na děti silně působí a ovlivňuje jejich činnosti, výsledky, psychofyziologický stav, vývoj a osobnost (Čáp, 1996, s. 183). Pro lepší pochopení jednotlivých výchovných stylů uvádím i definice výchovy.

Langmerier a Krejčířová (2006, s. 262) chápou výchovu jako „záměrné působení vychovatele na vychovávaného za předpokladu, že vychovatel má vědomě na zřeteli určitý výchovný cíl (nový vývojový stav), k němuž chce vychovávaného dovést, a že k tomu po úvaze užívá postupů – výchovných prostředků, které pokládá za nejvhodnější (odměny a tresty různého druhu)“.

Průcha a kol. (2009, s. 345) definují výchovu jako „proces záměrného působení na osobnost člověka s cílem dosáhnout pozitivních změn v jejím vývoji“.

3.2.1 Autoritativní výchova

Převládá poměrně přísná výchova. Pro tento výchovný styl je typické používání rozkazů i trestů a malé pochopení pro potřeby a zájmy dětí (Průcha a kol., 2009, s. 25). Autoritativní styl klade důraz na bezpodmínečnou poslušnost dítěte. Rodiče zastávají autoritu, které je dítě podřízeno a jejíž příkazy musí plnit bez dlouhých diskuzí (Langmeier, Krejčířová, 2006, s. 269). Autoritativní rodič má i větší sklon k vyhrožování a k trestání dítěte a obecně málo respektuje jeho potřeby, má pro něj málo porozumění (Čáp, Mareš, 2001, s. 304).

Dítě, jehož rodiče prosazují autoritativní styl výchovy, pak může mít sklony k sociální izolaci, postrádá spontaneitu. Chlapci mohou mít sklon k agresivitě vůči vrstevníkům a dívky bývají závislé na druhých bez vlastní snahy o dobrý výkon (Fontana, 2003, s. 24). Celkově tento styl výchovy vede u dětí k vyššímu napětí a dráždivosti, dominantnosti a agresivitě k okolí (Čáp, Mareš, 2001, s. 304). Dítě může takovou výchovu zvládnout poměrně dobře za podmínky, že je milováno. Riziko hrozí ve chvíli, kdy se autorita zhroutí nebo jen odejde, dítě pak může tíhnout k nezodpovědnosti (Jungwirthová, 2009, s. 88-89). Kromě toho autoritativní výchova u dítěte v předškolním věku omezuje vznik vlastních zkušeností, což

může vést až ke vzniku určitého automatismu, který pak může přerůst k celoživotní pasivitě a podřízenosti (Kotátková, 2008, s. 168). Autoritativní výchovný styl může být zatěžující nejen pro dítě, ale i pro samotného rodiče, který neustále kontroluje, trestá, napomíná, je ve střehu. Přílišný tlak na dítě může vést ke zvýšenému odporu. Z hlediska mentální hygieny je tento výchovný styl pro dítě i pro rodiče nejhorší (Čáp, 1996, s. 210-211).

Tělesný trest bývá nejčastěji spojován právě s autoritativní výchovou. Zásady tvrdé autoritativní výchovy uznávají rodiče jako autoritu, která má vždy pravdu a zasluhuje úctu, děti ji musí poslouchat a nemohou prosazovat svoji vůli. K tomu bývá tělesný trest nepostradatelný. V souvislosti autoritativní výchovou a tělesnými tresty se můžeme také setkat s pojmem antiautoritativní výchova, která se snaží vychovávat děti bez nároku na moc nebo bez vyžadování poslušnosti a hlásá jednoznačný odklon od tělesných trestů. Zásadami v antiautoritativní výchově jsou především důvěra, uznání a pochopení (Vaničková, 2004, s. 38-39).

3.2.2 Liberální výchova

Liberální výchova je výchovou volnou, svobodnou. Charakteristické je pro ni slabé nebo žádné řízení dítěte (Průcha a kol., 2009, s. 142). Liberální styl výchovy klade důraz na ponechání co největší volnosti dítěti bez omezování jeho vlastní aktivity (Langmeier, Krejčířová, 2006, s. 269). Rodič dítě řídí málo nebo vůbec. Požadavky, jež dítěti klade, jsou nepřímé nebo žádné. Pokud rodič po dítěti něco chce, obvykle nevyžaduje důsledné plnění, svůj požadavek nekontroluje (Čáp, Mareš, 2001, s. 304). Rodina nemusí být slabá či neschopná prosadit své požadavky, ale považuje za správné dát dítěti velkou svobodu (Jungwirthová, 2009, s. 90). Liberálnost se může projevovat na škále mezi dvěma krajními formami, kdy na jedné straně stojí krajní projev lásky a na straně druhé lhostejnost k dítěti. Obecně lze usuzovat, že tento výchovný styl, je pro děti méně frustrující než autoritativní výchova (Čáp, 1996, s. 204, 211).

Dítě, jehož rodiče praktikují liberální výchovu, postrádá odpovědnosti, nedokáže respektovat skupinové normy, má problémy pracovat ve skupině (Průcha a kol., 2009, s. 142). Dále se mohou objevit tendence k neovládání impulzů, nezralosti, postrádá přiměřenou společenskou odpovědnost a nedokáže se spolehnout samo na sebe. Mohou se projevit i určité sklony k agresivitě. Za pozitivní lze považovat živé citové ladění dítěte (Fontana, 2003, s. 24). Tento styl volnosti nechává děti o samotě, bez schopnosti navazovat sociální vztahy a kontakty. I z liberálního výchovného stylu mohou vzejít děti závislé na druhých, protože

rodič, který nestanovuje žádné hranice, své děti citově přetěžuje. Dětem pak obvykle chybí osobní vzory pro orientaci. Styl přílišné volnosti děti neuvolňuje a nepomáhá v budování důvěry ve vztahu (Rogge, 2000, s. 50-51).

3.2.3 Demokratická výchova

Demokratická výchova se vyznačuje působením dobrých vzorů, nikoliv trestů. Rodiče mají být dítěti příkladem. Rodiče mají pochopení pro potřeby a zájmy dítěte. Podporují ho v spontánnosti a v diskuzi (Průcha a kol., 2009, s. 46). Demokratický styl výchovy pokládá za nejdůležitější respektování dítěte jako samostatné bytosti s právem rozhodovat se o sobě poměrně svobodně, přiměřeně jeho věku a předpokládaným následkům jeho jednání. Dítě však současně nese zodpovědnost k druhým lidem i samo k sobě. Rodiče plní funkci spolupracujícího partnera. Tento výchovný styl se pokládá pro dítě a jeho zdravý vývoj za nejprůzračnější (Langmeier, Krejčířová, 2006, s. 269). Rodič má přehled o celkové činnosti dítěte, jeho cílech a podporuje jeho iniciativu. Je ochoten dát dítěti na vybranou z několika možností. Je přístupný hovorům a má pochopení pro individualitu dítěte (Čáp, Mareš, 2001, s. 304) Netrpí agresivními výbuchy, ale ani úzkostí či nervozitou. Ve svém chování se rodič snaží dítěti co nejvíce přiblížit a dítě má možnost se zapojit a účastnit se procesu rozhodování (Čáp, 1996, s. 212). Dítě vychovávané demokratickým stylem je nezávislé, dokáže se prosadit, je kamarádké vůči svému okolí, dokáže spolupracovat s rodinou, usiluje o dobrý výkon (Fontana, 2003, s. 24).

3.3 Komunikace s dítětem v předškolním věku

V životě dítěte předškolního věku je komunikace velice důležitá, zejména proto, že je už více oboustranná než v předchozích obdobích. Děti v tomto věku hlavně požadují vysvětlení pro svoji jistotu. Rodič by měl být pro předškoláka zárukou jistoty, kterému dítě může důvěřovat, má s ním zkušenosti a potřebuje jeho komentář (Špaňhelová, 2009, s. 75).

Je důležité, aby byl rodič ve vztahu k dítěti pravdomluvný. Dítě v předškolním věku vnímá mnoho nových souvislostí a nových jevů. Jedná se především o vnímání konečnosti a s tím spojený prožitek vnímání smrti. Naproti tomu také stojí také zvědavost dítěte, jak přišlo na svět (Špaňhelová, 2009, s. 76). Rodič by si měl najít chvíli, kdy si s dítětem promluví, pomůže mu tak se orientovat ve světě, lépe mu porozumět. Některé dítě se může jevit jako nemluvné, které nepotřebuje vysvětlování. Ovšem to je jen zdání. Mlčenlivé děti si spíše nechávají věci v sobě, přemýšlí o nich, někdy ji až příliš vrtají hlavou. Podstatou komuni-

kace mezi rodičem a dítětem v předškolním věku je vysvětlení. Je potřeba podporovat zvědavost dítěte a tak prohlubovat jeho znalosti (Špaňhelová, 2008, s. 94).

Pro efektivní komunikace Rogge (2000, s. 70) doporučuje, aby rodič nezaměňoval kritiku činu s kritikou dítěte, které musí cítit, že je přijímáno. Jedině tak bude ochotno spolupracovat.

3.4 Odměny a tresty u dětí v předškolním věku

Odměny a tresty by měly být přiměřené dítěti předškolního věku. Zejména pak tresty. V předškolním věku se u dítěte začíná formovat sebevědomí, je tedy nezbytné volit takové tresty, které nebudou sebevědomí dítěte shazovat. Za vhodný trest pro dítě v předškolním věku můžeme považovat např. nedání sladkosti dítěti, nepodívání se na pohádku apod. (Špaňhelová, 2009, s. 24). Za nevhodný a špatný trest pro dítě v předškolním věku lze považovat nemluvení s dítětem, křičení na dítě, nemožnost vysvětlení rodiči, co udělalo dítě špatně, ale také zákazy oblíbených činností (jde především o chození do kroužků apod.).

Pro vývoj svědomí je také důležitá omluva, kterou se musí dítě naučit používat, a to vědomě (Špaňhelová, 2008, s. 88-89). Pro dítě předškolního věku je zážitek neúspěchu frustrující a dítě by v takové situaci nemělo zůstat samotné. Je důležité, aby jej rodič podpořil. Tato podpora později přechází ve vědomí dítěte, že podpory dosáhne, bude-li ji potřebovat. Při trestání dětí předškolního věku by rodiče měli dbát ochrany dítěte před zbytečnými frustracemi, což ovšem neznamená, že se budou vyhýbat náročným situacím (Hoskovcová, 2006, s. 124).

3.5 Tělesné tresty u dětí v předškolním věku

Mnoho autorů, ač považují tělesný trest za poslední možnost, uvádí, že právě u dítěte v předškolním věku může mít za určitých okolností své místo.

Fyzický trest lze u dětí v předškolním věku považovat za funkční v situacích, kdy je zapojen princip klasického podmiňování. Např. chuť vběhnout do silnice se propojí s bolestivým zážitkem a dítě přestane vbíhat do silnice. U dětí starších předškolního věku je fyzický trest spíše symbolem demonstrace moci rodičů a zpravidla nefunguje tak jak by si rodiče představovali (Horáková Hoskovcová, Suchochlebová Ryntová, 2009, s. 69).

Dítě do předškolního věku přijímá hodně podnětů z okolí skrze tělesný kontakt s okolím. Výchovné zásahy skrze tělesné vjemy jsou pro něj tedy v tomto věku nejsrozumitelnější.

V tomto období dítě vnímá fyziologicky nejen tresty, ale i odměny (pohlazení, přivinutí aj.) V určitých situacích je dobré dát dítěti najevo tělesnou převahu, je třeba však zvážit individuálně na každé situaci, kdy dítě tělesně trestat a kdy už ne. Později v předškolním věku dítě totiž ztrácí tělesný kontakt s okolím, tím pádem i tělesný trest přestává mít smysl (Matějček, 2000, s. 48).

Langmeier, Krejčířová (2006, s. 266) uvádějí, že používat tělesný trest je vhodné pouze u dětí starších dvou let (eventuálně 1,5 roku). Mladší děti jsou více zranitelné. Smysl ovšem použití tělesného trestu ztrácí u dětí starších předškolního věku. Obzvláště v pubertě je již tělesný trest vnímán jako extrémní ponížení a významně ohrožuje sebepojetí dítěte.

Tělesné tresty u předškolních dětí při kladném emočním vztahu rodičů k dítěti nemusí působit na osobnost dítěte tak destruktivně, jako psychické trestání. U psychického trestání se více projevuje záporný, zavrhuující postoj rodiče k dítěti (Čáp, 1996, s. 139).

4 SHRUTÍ TEORETICKÉ ČÁSTI

Hlavním cílem teoretické části bylo vymezit základní pojmy a seznámit čtenáře s tematikou tělesného trestání. Teoretická část se snaží problematiku rozvíjet od obecného ke konkrétnímu, kdy jdeme od odměn a trestů obecně až po tělesné trestání dětí v předškolním věku.

První kapitola rozebírá odměny a tresty ve výchově. Zabývá se tím, co je to odměna a co je to trest, druhy odměn a trestů, jejich funkcemi a zásadami pro uplatnění. Uvedeny jsou různé definice a názory od různých autorů, ovšem obecně se setkáváme s tendencí ve výchově uplatňovat častěji odměnu než trest. V této kapitole tedy byly rozebrány tresty obecně, navazuje na ni kapitola druhá, která je pro diplomovou práci stěžejní a konkrétně předkládá teoretické východiska pro tělesný trest. Na začátku druhé kapitoly je uvedeno několik definic tělesného trestu, na což navazuje vymezení tělesného týrání, protože mezi těmito pojmy je obtížné stanovit jasnou hranici. Dále je rozebírán historický kontext tělesného trestu, který byl dříve používán v mnohem větší míře. Následující podkapitola je věnována tělesnému trestu v rodinném prostředí v souvislosti transgeneračním přenosem a vlivem vnějšího prostředí, na což navazují důsledky tělesného trestání, které jsou předkládány z pohledu možných negativ, ale i pozitiv pro výchovu dítěte. Závěr této kapitoly je věnován legislativní úpravě tělesného trestání v České republice, zvláště pak Úmluvě o právech dítěte, která je pro problematiku tělesného trestání stěžejním dokumentem. Poslední podkapitola je věnována tělesnému trestu ve světě, zde najdeme také přehled zemí, které již zakázaly tělesné trestání v domácnostech, zvýšená pozornost je také věnována dění v Evropě a orgánům, které se zabývají ochranou dětí. Poslední kapitola teoretické části pak uvádí specifika výchovy pro dítě v předškolním věku. Na začátku definuje předškolní věk a stručně popisuje i nejvýznamnější vývojové změny v životě dítěte. Dále jsou popsány možné výchovné styly v rodině, kdy pro tematiku tělesného trestání je důležité popsání autoritativního stylu výchovy. Následující podkapitola se dotýká komunikace s dítětem v předškolním věku, která je v tomto období důležitá. Závěr teoretické části uzavírají odměny, tresty a zvláště pak tělesné tresty ve výchově se zaměřením na předškolní věk.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

5 METODOLOGIE VÝZKUMU

Praktická část je zaměřena na vlastní výzkum, který se zabývá problematikou tělesného trestání u rodičů dětí předškolního věku v Blansku. Cílem výzkumu je především srovnat postoje rodičů k tělesnému trestu dětí předškolního věku v Blansku na základě vybraných proměnných, dále pak vybrané postoje popsat. Pro doplnění a vytvoření komplexnější představy o problematice tělesného trestání jsou doplněny otázky zaměřující se na situace, kdy rodiče děti trestají a na přiměřený tělesný trest. Následující kapitoly rozebírají metodologii výzkumu, popisují jeho cíle, hypotézy, cílovou skupinu, techniku. Další kapitola je zaměřena na vyhodnocení a interpretaci výsledků. Závěr praktické části je pak věnován shrnutí výsledků a přínosu do praxe.

5.1 Výzkumný cíl

Cílem výzkumu je zmapovat postoje rodičů k tělesným trestům ve výchově dětí předškolního věku v Blansku. Výzkumný cíl lze rozdělit na hlavní a vedlejší.

Hlavním výzkumným cílem je posoudit, zda existují statisticky významné rozdíly v postojích rodičů k tělesným trestům v závislosti na vybraných proměnných.

Vedlejším výzkumným cílem je popsat vybrané postoje rodičů k tělesným trestům.

5.1.1 Vymezení postoje

Postoj lze vymezit jako „hodnotící vztah zaujímaný jednotlivcem vůči okolnímu světu, jiným subjektům i sobě samému. Zahrnuje dispozici chovat se či reagovat určitým relativně stabilním způsobem“ (Průcha a kol., 2009, s. 210).

Fontana (2003, s. 223) charakterizuje postoje jako „poměrně trvalá zaměření, která si jedinci vytvářejí vůči různým předmětům a otázkám, s nimiž se v průběhu svého života setkávají, a která verbálně vyjadřují jako názory“. V tomto pojetí postoje obsahují prvky hodnocení a přesvědčení.

Rodičovské postoje se u jedince vyvíjí dlouhou dobu. Základy těchto postojů lze hledat ve vlastní rodině a ve zkušenosti z dětství s vlastními rodiči. Z toho ovšem vyplývá, že jedinci, kteří žádnou zkušenost s rodiči nemají, jsou v určitém nebezpečí a jejich rodičovské postoje se budou vyvíjet nedokonale. Rodičovský postoj se dále významně upevňuje v období soužití s dítětem nebo již v těhotenství (Matějček, 2000, s. 10-11).

Čáp (1996, s. 140) uvádí tři typy rodičovských postojů vůči dítěti. První postoje je na škále kladný, láskyplný, akceptující až záporný, hostilní, chladný či zavrhuující rodič. Druhý postoj se pohybuje od rodiče kontrolujícího až po rodiče poskytujícího dítěti volnost, liberálního. Třetí postoj doplňuje předchozí škály o důslednost versus nedůslednost.

Rodičovské postoje jsou pro dítě v předškolním věku důležité. Dítě v předškolním věku totiž již pozná, pokud jsou postoje rodičů nevhodné nebo je jejich chování nesouměřitelné se všedními normami okolní společnosti (Matějček, 2000, s. 49).

5.2 Dílčí výzkumné otázky

V návaznosti na výzkumný cíl práce jsem zvolila následující dílčí výzkumné otázky. Prvních pět otázek se vztahuje k hlavnímu výzkumnému cíli, tyto otázky jsou relační a vztahují se k nim dále uvedené hypotézy. Otázky 6. až 9. naplňují vedlejší výzkumný cíl a jsou otázkami popisnými.

Ad. Hlavní výzkumný cíl – Posoudit, zda existují statisticky významné rozdíly v postojích rodičů k tělesným trestům v závislosti na vybraných proměnných

1. Existuje statisticky významný rozdíl v postojích k tělesnému trestu u matek a otců?
2. Existuje statisticky významný rozdíl v postojích rodičů k tělesnému trestu ve vztahu k počtu jejich dětí?
3. Existuje statisticky významný rozdíl v postojích rodičů k tělesnému trestu vzhledem k jejich vzdělání?
4. Existuje statisticky významný rozdíl v postojích rodičů k tělesnému trestu v jednotlivých věkových kategoriích?
5. Existuje statisticky významný rozdíl v postojích rodičů k tělesnému trestu vzhledem k jejich osobní zkušenosti s tělesným trestem z vlastního dětství?

Ad. Vedlejší výzkumný cíl - Popsat vybrané postoje rodičů k tělesným trestům

6. Co si rodiče myslí o tělesném trestání ve výchově dětí?
7. Používají rodiče tělesný trest ve výchově dětí?
8. V jakých situacích rodiče použili tělesný trest?
9. Co považují rodiče za přiměřený tělesný trest?

5.3 Formulace hypotéz

Výzkumné otázky 1. až 5. jsou relační výzkumné otázky, proto se k nim vztahují následující hypotézy.

Ad. 1: Existuje statisticky významný rozdíl v postojích k tělesnému trestu u matek a otců?

H_0 : Mezi postoji otců a matek k tělesnému trestu neexistuje statisticky významný rozdíl.

H_A : Mezi postoji otců a matek k tělesnému trestu existuje statisticky významný rozdíl.

Ad. 2: Existuje statisticky významný rozdíl v postojích rodičů k tělesnému trestu ve vztahu k počtu jejich dětí?

H_0 : Mezi postoji rodičů k tělesnému trestu vzhledem k počtu jejich dětí neexistuje statisticky významný rozdíl.

H_A : Mezi postoji rodičů k tělesnému trestu vzhledem k počtu jejich dětí existuje statisticky významný rozdíl.

Ad. 3: Existuje statisticky významný rozdíl v postojích rodičů k tělesnému trestu vzhledem k jejich vzdělání?

H_0 : Mezi postoji rodičů k tělesnému trestu vzhledem k jejich vzdělání neexistuje statisticky významný rozdíl.

H_A : Mezi postoji rodičů k tělesnému trestu vzhledem k jejich vzdělání existuje statisticky významný rozdíl.

Ad. 4: Existuje statisticky významný rozdíl v postojích rodičů k tělesnému trestu v jednotlivých věkových kategoriích?

H_0 : Mezi postoji rodičů k tělesnému trestu v jednotlivých věkových kategoriích neexistuje statisticky významný rozdíl.

H_A : Mezi postoji rodičů k tělesnému trestu v jednotlivých věkových kategoriích existuje statisticky významný rozdíl.

Ad. 5: Existuje statisticky významný rozdíl v postojích rodičů k tělesnému trestu vzhledem k jejich osobní zkušenosti s tělesným trestem z vlastního dětství?

H_0 : Mezi postoji rodičů k tělesnému trestu vzhledem k jejich osobní zkušenosti s tělesným trestem z vlastního dětství neexistuje statisticky významný rozdíl.

H_A : Mezi postoji rodičů k tělesnému trestu vzhledem k jejich osobní zkušenosti s tělesným trestem z vlastního dětství existuje statisticky významný rozdíl.

5.4 Druh výzkumu

Pro zkoumání postojů rodičů k tělesným trestům jsem zvolila kvantitativní přístup, protože jak vyplývá z výše uvedeného výzkumného problému a dílčích výzkumných otázek, chci zmapovat postoje rodičů k tělesným trestům ve výchově v Blansku. K tomu je třeba oslovení dostatečného množství respondentů, což mi právě kvantitativní přístup umožňuje.

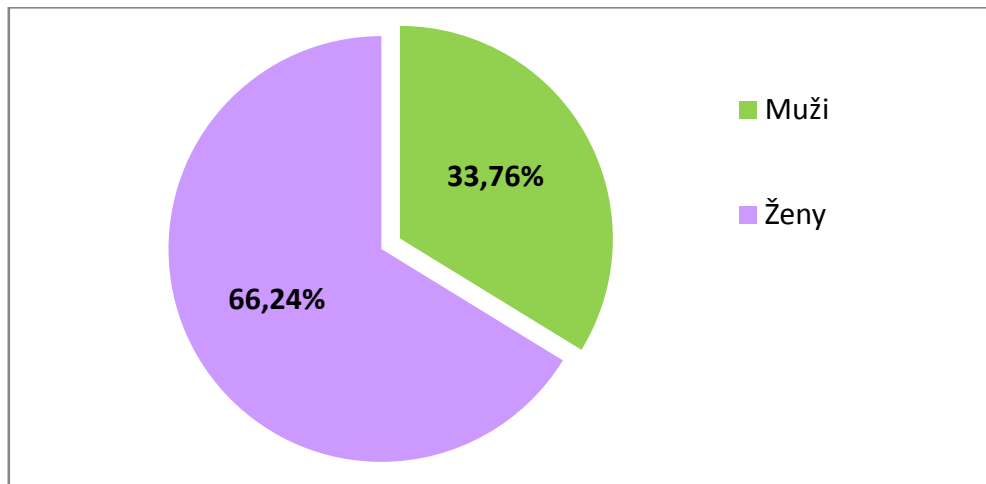
Kvantitativní výzkum pracuje s čísly, které lze matematicky zpracovat. Výsledky kvantitativního výzkumu jsou tak jednoznačné, což je jedna z výhod takto orientovaného výzkumu. Další výhodou je určitý odstup výzkumníka ke zkoumaným jevům, který zajišťuje určitou nestrannost a objektivnost. Za nevýhodu lze uvést jistou hrubost takto sesbíraných dat, za čísla se ztrácí výstižný popis člověka. Další nevýhodou kvantitativního výzkumu je fakt, že kvantitativní výzkum pouze testuje existující pedagogickou teorii a neodhaluje nové skutečnosti a teorie (Gavora, 2000, s. 31-32).

5.5 Výzkumný soubor

Základní výzkumný soubor tvoří rodiče, kteří bydlí ve městě Blansku a mají dítě či děti v předškolním věku navštěvující některou mateřskou školu v Blansku. Ve školním roce 2012/2013 je v Blansku celkem pět mateřských škol, které navštěvuje celkem 591 dětí. Základní výzkumný soubor zahrnuje alespoň jednoho rodiče od každého dítěte, tedy celkem 591 rodičů.

Výzkum byl realizován ve všech mateřských školách v Blansku. Výzkumný vzorek je zároveň základním výzkumným souborem, tudíž je výběr výzkumného souboru exhaustivní. Výzkumu se zúčastnilo celkem 237 respondentů, což tvoří 40,1% ze základního výzkumného souboru. Následující grafy zobrazují rozložení výzkumného souboru dle vybraných proměnných.

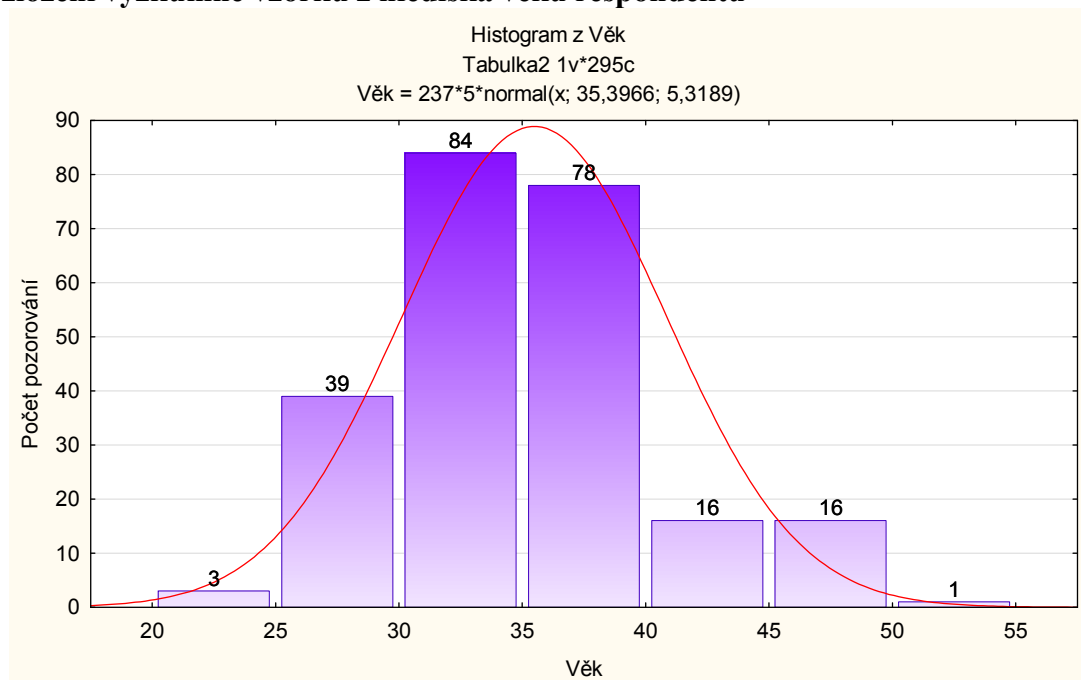
Rozložení výzkumného souboru dle pohlaví respondentů

Obrázek 1: Výzkumný soubor dle pohlaví

Výzkumu se zúčastnilo celkem 80 mužů, což odpovídá 33,76% a 157 žen, které tvoří 66,24 % výzkumného souboru.

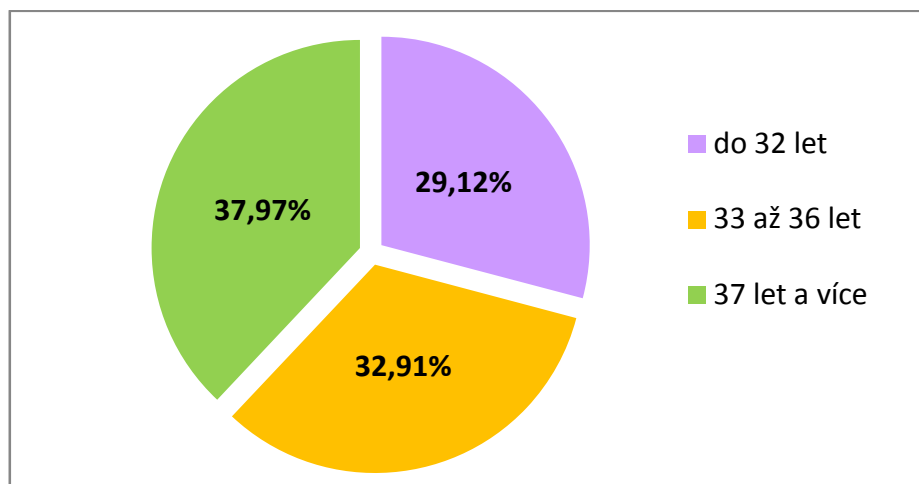
Rozložení výzkumné vzorku z hlediska věku respondentů

Obrázek 2: Věkové rozložení výzkumného souboru

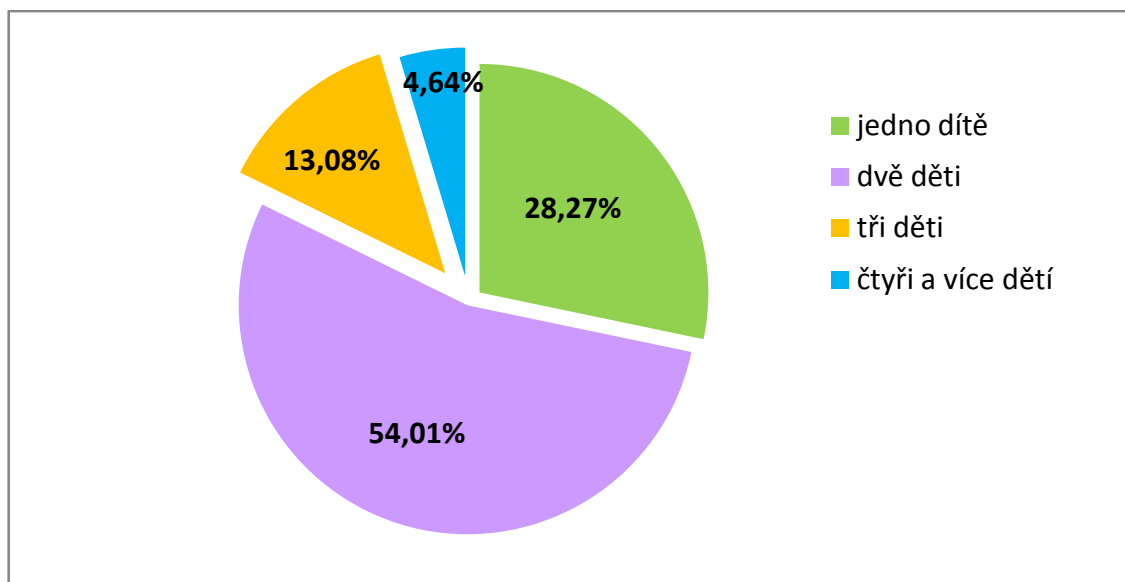
Na histogramu (obr. 2) je znázorněn věk zúčastněných respondentů. Nejmladší účastník výzkumu má 23 let, zatímco nejstarší má 52 let. Ze zobrazeného věkového rozložení respondentů jsem vytvořila tři věkové kategorie (viz obr. 3). První věková kategorie je za-

stoupena respondenty ve věku do 32 let, kterých se výzkumu účastnilo celkem 69 (29,12%), v druhé věkové kategorii jsou rodiče ve věku od 33 do 36 let, celkem 78 respondentů (32,91%) a v poslední věkové kategorii je 90 rodičů, kteří jsou starší 37 let (37,97%).

Obrázek 3: Výzkumný soubor ve věkových kategoriích

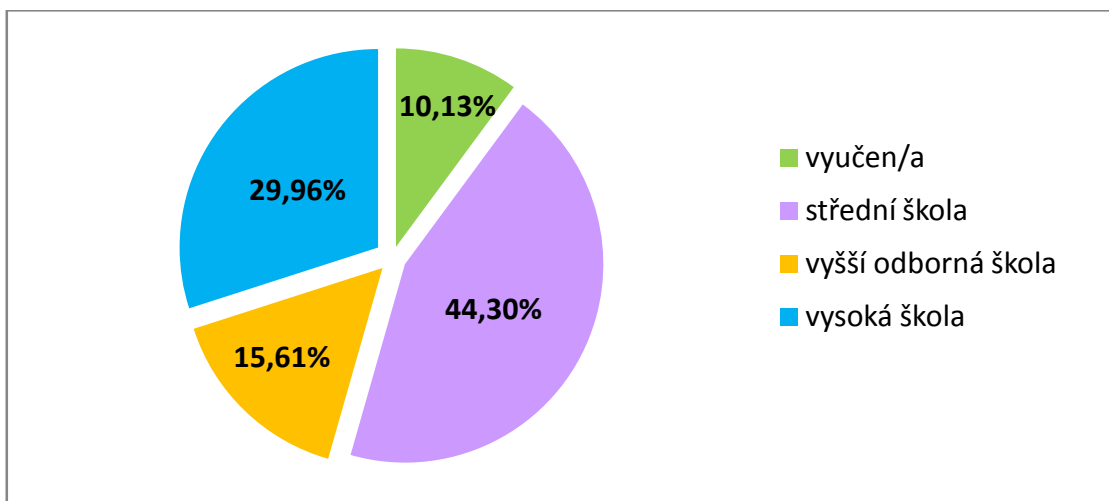
Rozložení výzkumného souboru dle počtu dětí respondentů

Obrázek 4: Výzkumný soubor dle počtu dětí respondentů

Nejvyšší zastoupení ve výzkumném souboru mají rodiče s dvěma dětmi, kterých je dohromady 128 (54,01%). Jedno dítě má 67 rodičů (28,27%), 31 rodičů (13,08%) z výzkumného souboru má tři děti a nejméně je rodičů s čtyřmi a více dětmi, celkem 11 (4,64%).

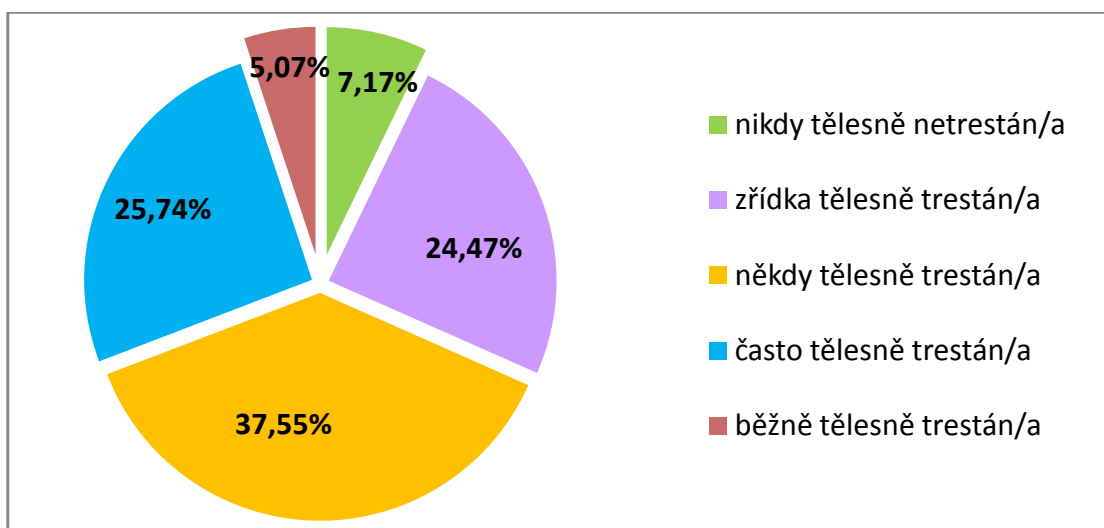
Rozložení výzkumné souboru dle vzdělání respondentů

Obrázek 5: Výzkumný soubor dle vzdělání respondentů

Ve výzkumném souboru jsou nejvíce zastoupeni respondenti se středoškolským vzděláním, kterých je celkem 105 (44,3%), hned za nimi jsou vysokoškoláci, kterých je 71 (29,96%), vyšší odbornou školu má dohromady 37 respondentů (15,61%) a celkem 24 účastníků výzkumu (10,13%) je vyučených. Základní školu jako své nejvyšší dosažené vzdělání neuvedl žádný respondent.

Rozložení výzkumného souboru dle vlastní zkušenosti s tělesným trestem z dětství

Obrázek 6: Výzkumný soubor dle vlastní zkušenosti s tělesným trestem

17 rodičů (7,17%) uvedlo, že ve svém vlastním dětství nebyli nikdy tělesně trestáni, 58 respondentů (24,47%) bylo v dětství trestáno zřídka. Nejvíce je zastoupena kategorie,

kdy rodiče uvádí, že byli v dětství někdy tělesně trestáni, tuto možnost si vybralo 89 účastníků výzkumu (37,55%). 61 jedinců (25,74%) pak uvádí, že bylo v dětství tělesně trestáno často a celkem 12 respondentů (5,07%), bylo v dětství tělesně trestáno běžně.

5.6 Technika výzkumu

Pro sběr dat jsem použila dotazník (viz příloha). Výhodou dotazníkového šetření je možnost rychlého a ekonomického shromáždění dat od velkého množství respondentů. Dotazníkům bývá často vytýkáno, že nezjišťuje, jací respondenti ve skutečnosti jsou, ale pouze to, jak sami sebe vidí nebo jak chtějí být viděni. Při vyhodnocování dat získaných dotazníkem je třeba dbát obezřetně na interpretaci získaných výsledků, je nutné si uvědomit, že data mají podmíněnou platnost a vyvarovat se subjektivních soudů (Chráška, 2007, s. 163-164). Disman (2002, s. 141) uvádí jako výhodu rovněž postihnutí velkého počtu respondentů při relativně nízkých nákladech a to v poměrně krátkém čase, další výhodou je i anonymita. Nevýhodou dotazníku ovšem je, že klade vysoké nároky na ochotu respondenta a tak se často setkáváme s přeskočenými nebo nevyplněnými otázkami. Dalším rizikem je možnost, že dotazník vyplní někdo jiný než respondent z cílové skupiny a v neposlední řadě bývá u dotazníků také ne příliš vysoká návratnost.

Dotazník použitý pro zkoumání postojů rodičů k tělesnému trestu ve výchově dětí předškolního věku v Blansku lze rozdělit na pět částí. První část zjišťuje demografické údaje o respondentech, další dvě části poslouží k vyhodnocení a naplnění hlavního výzkumného cíle, zbylé dvě části jsou zaměřeny na cíl vedlejší.

V první části jsou zjišťovány demografické údaje o respondentech, které nám poslouží pro ověřování hypotéz. Jedná se o otázky 1 až 5, kdy zjišťujeme pohlaví, vzdělání, věk, počet dětí a předchozí zkušenosti s tělesným trestáním z jejich vlastního dětství. Druhá část se zaměřuje názory rodičů k používání tělesných trestů ve výchově dětí předškolního věku, na to co si rodiče myslí. Jedná se o otázky 6 až 14. Třetí část dotazníku je zaměřena na to, zda rodiče tělesný trest používají, tuto skutečnost zkoumají otázky 15 až 22. Na třetí část navazuje část čtvrtá s otázkami 23 až 28, která zkoumá, za jakých okolností rodiče své dítě tělesně trestají. Čtvrtá část dotazníku se zaměřuje na to, co rodiče považují za přiměřený tělesný trest, v dotazníku ji najdeme pod otázkami 29 až 32.

S výjimkou prvních pěti otázek, které jsou zaměřeny na zjištění demografických údajů, jsou všechny ostatní otázky škálové. Jak uvádí Gavora (2000, s. 89) škálování nám umož-

ňuje zjišťovat intenzitu postoje. Respondenti mohou vyjádřit svůj postoj určením polohy na škále. Pro účely tohoto zkoumání jsme zvolili škálu Likertovu. Gavora (2000, s. 92) uvádí Likertovy škály jako vhodný nástroj pro měření postojů a názorů lidí. Jsou složeny z výroků a stupnice, na které respondent označí stupeň svého souhlasu či nesouhlasu.

V dotazníku (viz příloha) je tedy škála o pěti bodech, středová hodnota 3 vyjadřuje neutralitu. Čím vyšší hodnota na škále, tím vyšší tendence k tělesnému trestání. Otázky č. 6, 7, 11, 14, 15, 17, 19, 22 jsou obrácené (tzn. čím nižší hodnota, tím vyšší sympatie s tělesnými tresty) a před vyhodnocením bylo nutné bodovou škálu převrátit. Formulace, které nevyjadřují jen pozitivní či negativní polaritu, byly zvoleny záměrně. Snahou je, aby účastník výzkumu střídal při vyplňování dotazníku dvě hlediska a neupadl tak do stereotypního vyplňování (Gavora, 2000, s. 92).

5.7 Způsob zpracování dat

Na základě formulace dílčích výzkumných problémů byly definovány následující proměnné. První proměnnou je postoj k tělesným trestům, tato proměnná definována jako měřitelná závislá proměnná. Druhá proměnná se týká rodičů, kdy můžeme vymežit pro jednotlivé dílčí výzkumné otázky proměnnou pohlaví, věk, počet dětí, vzdělání a vlastní předchozí zkušenost s tělesným trestáním z dětství, tyto proměnné jsou nezávislé.

Data získaná dotazníkovým šetřením byla zaznamenána do tabulky v programu Microsoft Excel. Do této tabulky byly zaznačené odpovědi pomocí čísel, jež respondenti označili na škále 1 až 5 a následně byl vypočítán aritmetický průměr, čímž jsme získali data metrická.

Výzkumné otázky č. 6,7,8 a 9 jsou popisné, proto byly vyhodnoceny formou popisných statistických metod za pomoci aritmetických průměrů, minimálních a maximálních hodnot a směrodatných odchylek. Všechny získané údaje jsou znázorněny pomocí tabulek.

Před začátkem vyhodnocování relačních otázek (1 až 5) byla stanovena hladina významnosti 0,05 a následně byly testovány předpoklady pro použití parametrických testů. Výsledky parametrického testování, konkrétně Kolmogorov-Smirnovův test, ukazuje tabulka č. 2. Hodnota $p > 0,20$, což znamená, že data pocházejí z normálního rozložení a pro vyhodnocování výzkumných otázek č. 1 až 5 můžeme použít parametrické testy.

Proměnná	Testy normality (Odpovědi respondentů)		
	N	max D	K-S p
postoj průměr	237	0,067983	p > .20

Tabulka 2: Kolmogorov-Smirnovův test

Výzkumné otázky 1 až 5 jsou tedy vyhodnoceny následovně a to za pomoci programu Statistica 10.

Otázka č. 1: Existuje statisticky významný rozdíl v postoji k tělesnému trestu u matek a otců?

H_0 : Mezi postoji k tělesným trestům u otců a matek neexistuje statisticky významný rozdíl.

H_A : Mezi postoji k tělesným trestům u otců a matek existuje statisticky významný rozdíl.

Pro ověření hypotéz k výzkumné otázce č. 1 jsem zvolila T-test, protože proměnnými jsou pohlaví (nominální proměnná s dvěma kategoriemi, otázka č. 1 v dotazníku) a postoje k tělesnému trestu (metrická proměnná – průměr škálových otázek 6 až 22).

Otázka č. 2: Existuje statisticky významný rozdíl v postojích rodičů k tělesnému trestu ve vztahu k počtu jejich dětí?

H_0 : Mezi postoji rodičů k tělesnému trestu vzhledem k počtu jejich dětí neexistuje statisticky významný rozdíl.

H_A : Mezi postoji rodičů k tělesnému trestu vzhledem k počtu jejich dětí existuje statisticky významný rozdíl.

Pro ověření hypotéz k výzkumné otázce č. 6 použiji Anova test (analýzu rozptylu), protože proměnnými jsou počet dětí (nominální proměnná s více jak dvěma kategoriemi, otázka č. 3 v dotazníku) a postoje k tělesnému trestu (metrická proměnná – průměr hodnot škálových otázek 6 až 22).

Otázka č. 3: Existuje statisticky významný rozdíl v postojích rodičů k tělesnému trestu vzhledem k jejich vzdělání?

H_0 : Mezi postoji rodičů k tělesnému trestu vzhledem k jejich vzdělání neexistuje statisticky významný rozdíl.

H_A : Mezi postoji rodičů k tělesnému trestu vzhledem k jejich vzdělání existuje statisticky významný rozdíl.

K testování hypotéz u výzkumné otázky č. 3 jsem zvolila Anova test (analýzu rozptylu), protože proměnnými jsou vzdělání rodičů (ordinální proměnná s více jak dvěma kategoriemi – otázka č. 4 v dotazníku) a postoje k tělesnému trestu (metrická proměnná – průměr hodnot škálových otázek 6 až 22).

Otázka č. 4: Existuje statisticky významný rozdíl v postojích rodičů k tělesnému trestu v jednotlivých věkových kategoriích?

H₀: Mezi postoji rodičů k tělesnému trestu v jednotlivých věkových kategoriích neexistuje statisticky významný rozdíl.

H_A: Mezi postoji rodičů k tělesnému trestu v jednotlivých věkových kategoriích existuje statisticky významný rozdíl.

Pro ověření hypotéz výzkumné otázky č. 4 použiji Anova test (analýzu rozptylu), protože proměnnými jsou věkové kategorie rodičů (nominální proměnná s více jak dvěma kategoriemi, otázka č. 2 v dotazníku, ze které byly věkové kategorie určeny v kapitole 5.5) a postoje rodičů k tělesnému trestu (metrická proměnná – průměr hodnot škálových otázek 6 až 22).

Otázka č. 5: Existuje statisticky významný rozdíl v postojích rodičů k tělesnému trestu vzhledem k jejich osobní zkušenosti s tělesným trestem z vlastního dětství?

H₀: Mezi postoji rodičů k tělesnému trestu vzhledem k jejich osobní zkušenosti s tělesným trestem z vlastního dětství neexistuje statisticky významný rozdíl.

H_A: Mezi postoji rodičů k tělesnému trestu vzhledem k jejich osobní zkušenosti s tělesným trestem z vlastního dětství existuje statisticky významný rozdíl.

Pro testování hypotéz výzkumné otázky č. 5 jsem zvolila Anova test (analýzu rozptylu), protože proměnnými jsou vlastní předchozí zkušenost s tělesným trestáním z dětství (ordinální proměnná s více jak dvěma proměnnými, otázka č. 5 v dotazníku) a postoje rodičů k tělesným trestům (metrická proměnná – průměr hodnot škálových otázek 6 až 22).

6 VYHODNOCENÍ A INTERPRETACE VÝSLEDKŮ

Tato kapitola si klade za cíl snahu o zmapování postojů rodičů k tělesnému trestu ve výchově dětí předškolního věku v Blansku. Zaměřuje se na existenci statistických rozdílů mezi vybranými proměnnými a také na popsání vybraných postojů rodičů k tělesnému trestu ve výchově. Před vyhodnocováním bych ráda připomněla, že hodnota 3 značí neutralitu, vyšší hodnoty značí vyšší tendenci k tělesnému trestání. Také je důležité si uvědomit, že výsledky výzkumu se vztahují pouze k rodičům dětí předškolního věku v Blansku.

6.1 Vyhodnocení výsledků hlavního cíle

V první řadě se zaměříme na hlavní cíl, který si klade otázku, zda existují statisticky významné rozdíly v postojích rodičů k tělesnému trestu v závislosti na vybraných proměnných. Těmito proměnnými jsou pohlaví, věk, počet dětí, vzdělání a vlastní zkušenost z dětství s tělesným trestem rodičů.

Otázka č. 1: Existuje statisticky významný rozdíl v postoji k tělesnému trestu u matek a otců?

Celkový postoj k TT	Muži	Ženy
Minimální hodnota	1,235	1
Maximální hodnota	4,765	4,882
Průměr	3,171	2,984
Medián	3,206	3,0588
Modus	2,882	3,470
Směrodatná odchylka	0,906	0,799

Tabulka 3: Shrnutí postoje k tělesnému trestu dle pohlaví

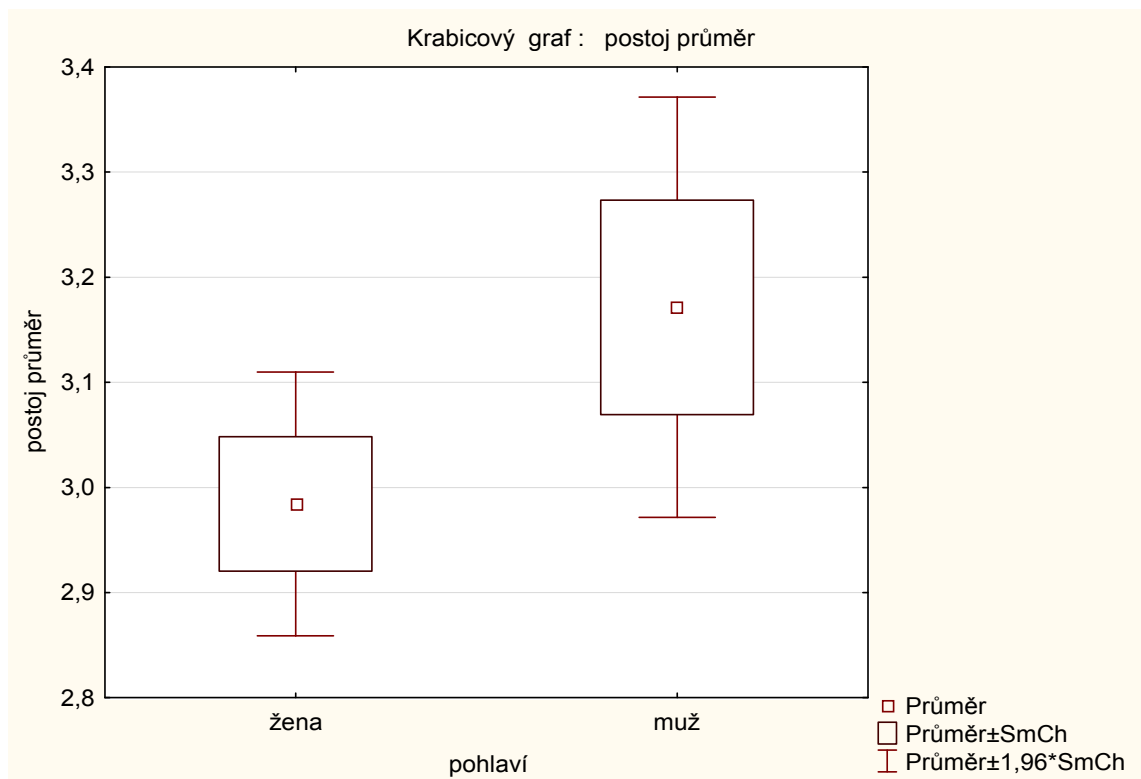
Tabulka 2 znázorňuje shrnutí celkového postoje k tělesnému trestu u mužů a žen, zobrazeny jsou minimální a maximální průměrné hodnoty pro obě pohlaví, dále aritmetický průměr hodnot, medián, modus a směrodatná odchylka.

Proměnná	t-testy; grupováno: pohlaví (Odpovědi respondentů)										
	Průměr 2	Průměr 1	t	sv	p	Poč.plat 2	Poč.plat. 1	Sm.odch. 2	Sm.odch. 1	F-poměr Rozptyly	p Rozptyly
postoj průměr	2,984264	3,171324	-1,62036	235	0,106496	157	80	0,801676	0,912068	1,294366	0,174860

Tabulka 4: T-test dle pohlaví respondentů

Jak ukazuje tabulka č. 4, u otců a matek nebyli nalezeny statisticky významné rozdíly v postojích k tělesnému trestu ve výchově dětí předškolního věku.

Hodnota $p = 0,106$; $p > 0,05$, tudíž přijímáme nulovou hypotézu. Mezi postoji k tělesným trestům u otců a matek existuje statisticky významný rozdíl.

Obrázek 7: Krabicový graf dle pohlaví

Obrázek č. 7 ukazuje krabicový graf, který znázorňuje rozložení postojů u mužů a žen, tedy otců a matek dětí předškolního věku v Blansku. Tendence k tělesnému trestání je nepatrně vyšší u mužů (průměr 3,171) než u žen (průměr 2,984). Nejedná se ovšem o statisticky významné rozdíly.

Otázka č. 2: Existuje statisticky významný rozdíl v postojích rodičů k tělesnému trestu ve vztahu k počtu jejich dětí?

Celkový postoj k TT	1 dítě	2 děti	3 děti	4 děti a více
Maximální hodnota	4,765	4,882	4,705	3,705
Minimální hodnota	1	1	1,471	1,824
Průměr	2,925	3,096	3,173	2,872
Medián	2,882	3,176	3,353	2,824
Modus	3,412	2,882	2,176	2,824
Směrodatná odchylka	0,914	0,799	0,857	0,684

Tabulka 5: Shrnutí postoje k tělesnému trestu dle počtu dětí

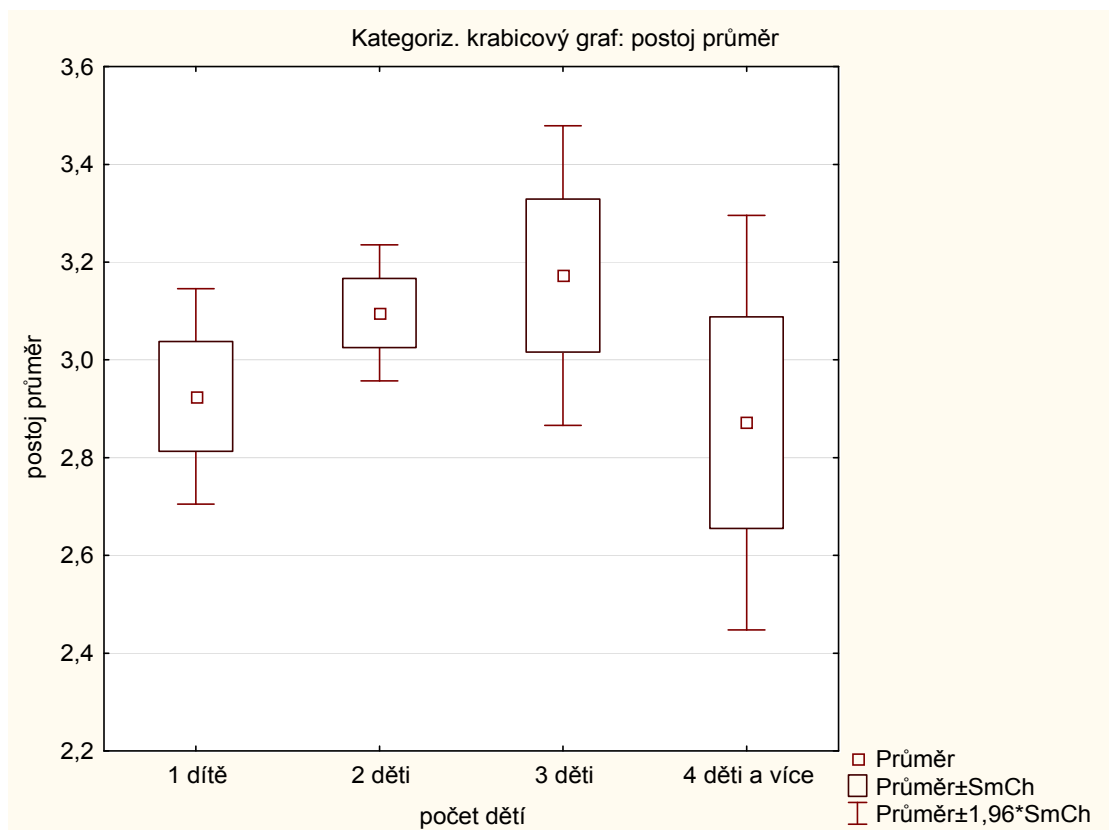
Tabulka 5 shrnuje postoje rodičů a k tělesnému trestu vzhledem k počtu jejich dětí. Vyčíst lze minimální a maximální hodnoty průměrných postojů pro každou kategorii, dále zobrazuje aritmetický průměr, medián, modus a směrodatnou odchylku.

Proměnná	Analýza rozptylu (Odpovědi respondentů)							
	SČ efekt	SV efekt	PČ efekt	SČ chyba	SV chyba	PČ chyba	F	p
postoj průměr	2,126845	3	0,708948	165,7038	233	0,711175	0,996869	0,395040

Tabulka 6: Analýza rozptylu dle počtu dětí

Tabulka č. 6 zobrazuje Analýzu rozptylu vzhledem k počtu dětí.

Hodnota $p = 0,395$; $p > 0,05$; tudíž přijímáme nulovou hypotézu. Mezi postoji rodičů k tělesnému trestu vzhledem k počtu jejich dětí neexistuje statisticky významný rozdíl.

Obrázek 8: Krabicový graf dle počtu dětí

Na obrázku č. 8 je znázorněn krabicový graf, který ukazuje rozložení postojů rodičů k tělesnému trestu vzhledem k počtu jejich dětí. Mírně vyšší tendenci k tělesnému trestání můžeme vidět u rodičů, kteří mají tři děti, jejich průměrná hodnota je 3,173. Ovšem velice podobně jsou na to i rodiče se dvěma dětmi, jejichž průměrná hodnota je 3,096. Lehce pod průměrnou neutrální hodnotou se pak pohybují rodiče, kteří mají 1 dítě s průměrem 2,925 a

rodiče se čtyřmi a více dětmi, jež dosáhly průměru 2,872. Ovšem ani v tomto případě se nejedná o statisticky významné rozdíly, všechny postoje v těchto kategoriích jsou si blízké.

Otázka č. 3: Existuje statisticky významný rozdíl v postojích rodičů k tělesnému trestu vzhledem k jejich vzdělání?

Celkový postoj k TT	OU, SOU	SŠ, SOŠ	VOŠ	VŠ
Maximální hodnota	4,353	4,647	4,647	4,882
Minimální hodnota	1,294	1	1,471	1,118
Průměr	2,998	3	3,261	3,023
Medián	3,088	3,118	3,176	3
Modus	2,176	2,9412	2,882	2,118
Směrodatná odchylka	0,824	0,8208	0,678	0,933

Tabulka 7: Shrnutí postoje k tělesnému trestu dle vzdělání

V tabulce 7 můžeme vidět shrnutí postů rodičů k tělesnému trestu vzhledem k jejich vzdělání. Zobrazeny jsou minimální a maximální hodnoty průměrného postoje pro každou kategorii vzdělání, dále můžeme sledovat aritmetický průměr, medián, modus a směrodatnou odchylku.

Proměnná	Analýza rozptylu (Odpovědi respondentů) Označ. efekty jsou významné na hlad. $p < ,05000$							
	SČ efekt	SV efekt	PČ efekt	SČ chyba	SV chyba	PČ chyba	F	p
postoj průměr	2,021020	3	0,673673	165,8097	233	0,711629	0,946663	0,418771

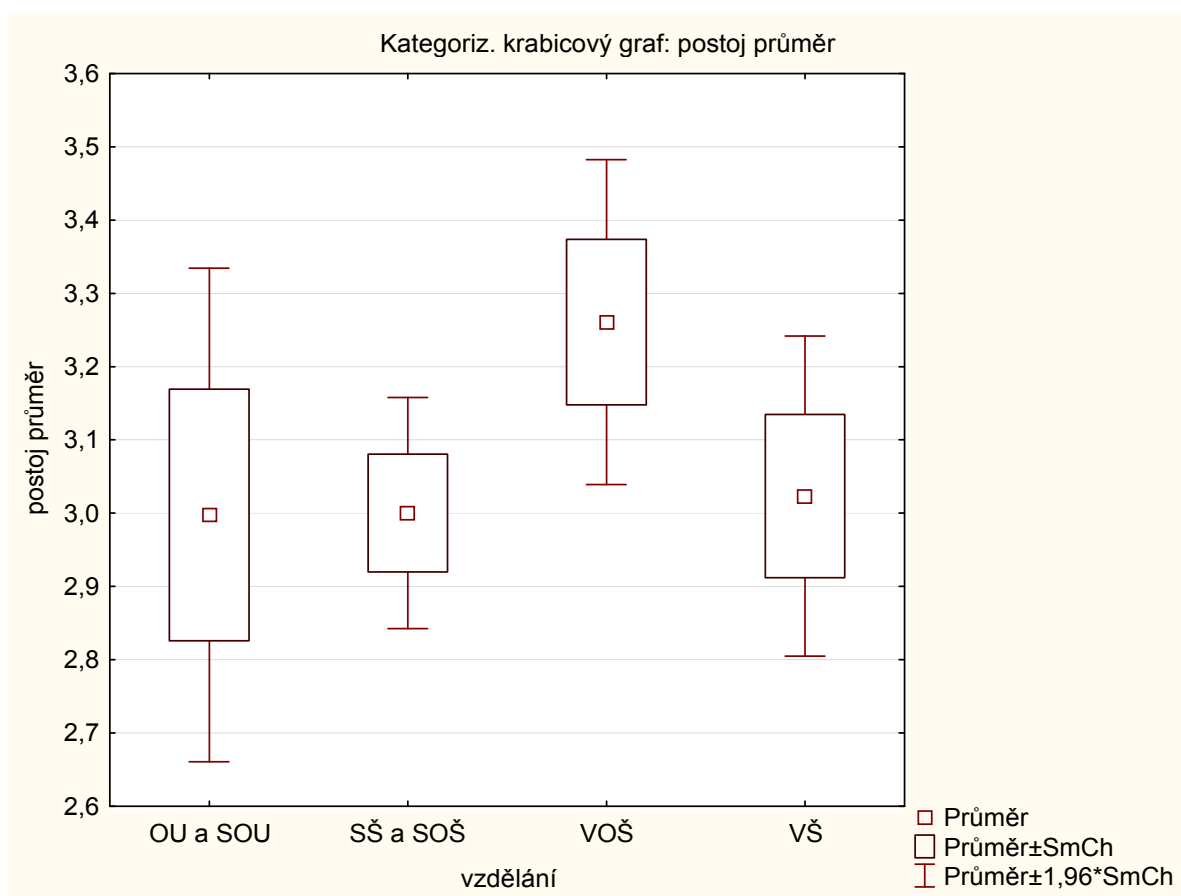
Tabulka 8: Analýza rozptylu dle vzdělání

V tabulce č. 8 můžeme vidět analýzu rozptylu vzhledem k vzdělání respondentů.

Hodnota $p = 0,419$; $p > 0,05$; přijímáme tedy nulovou hypotézu. Mezi postoji rodičů k tělesnému trestu vzhledem k jejich vzdělání neexistuje statisticky významný rozdíl.

Následující obrázek č. 9 pak zobrazuje krabicový graf, na kterém můžeme sledovat rozložení jednotlivých postojů rodičů k tělesnému trestu vzhledem k jejich vzdělání. Z grafu je zřejmé, že rodiče, kteří uvedli jako své nejvyšší dosažené vzdělání vyšší odbornou školu, mají mírně větší tendence tělesně trestat své děti než ostatní. Průměrně dosáhli hodnoty 3,261. Respondenti v ostatních kategoriích se pohybují ve velice podobných číslech. Konkrétně, vyučení rodiče dosáhli průměru 2,998; středoškoláci pak průměrně uváděli svůj

postoj k tělesnému trestu kolem 3 bodů a vysokoškoláci měli průměr 3,023 bodů. Ani v tomto případě nejsou rozdíly v jednotlivých kategoriích statisticky signifikantní.

Obrázek 9: Krabicový graf dle vzdělání

Otázka č. 4: Existuje statisticky významný rozdíl v postojích rodičů k tělesnému trestu v jednotlivých věkových kategoriích?

Celkový postoj k TT	do 32 let	33 až 36 let	37 let a více
Maximální hodnota	4,765	4,647	4,882
Minimální hodnota	1	1,118	1
Průměr	3,063	3,133	2,961
Medián	3,059	3,206	2,941
Modus	3,412	3,706	2,176
Směrodatná odchylka	0,869	0,747	0,887

Tabulka 9: Shrnutí postoje k tělesnému trestu ve věkových kategoriích

Tabulka 9 znázorňuje postoje rodičů k tělesnému trestu ve výchově dětí v jednotlivých věkových kategoriích. Můžeme z ní vyčíst maximální i minimální hodnoty průměrných

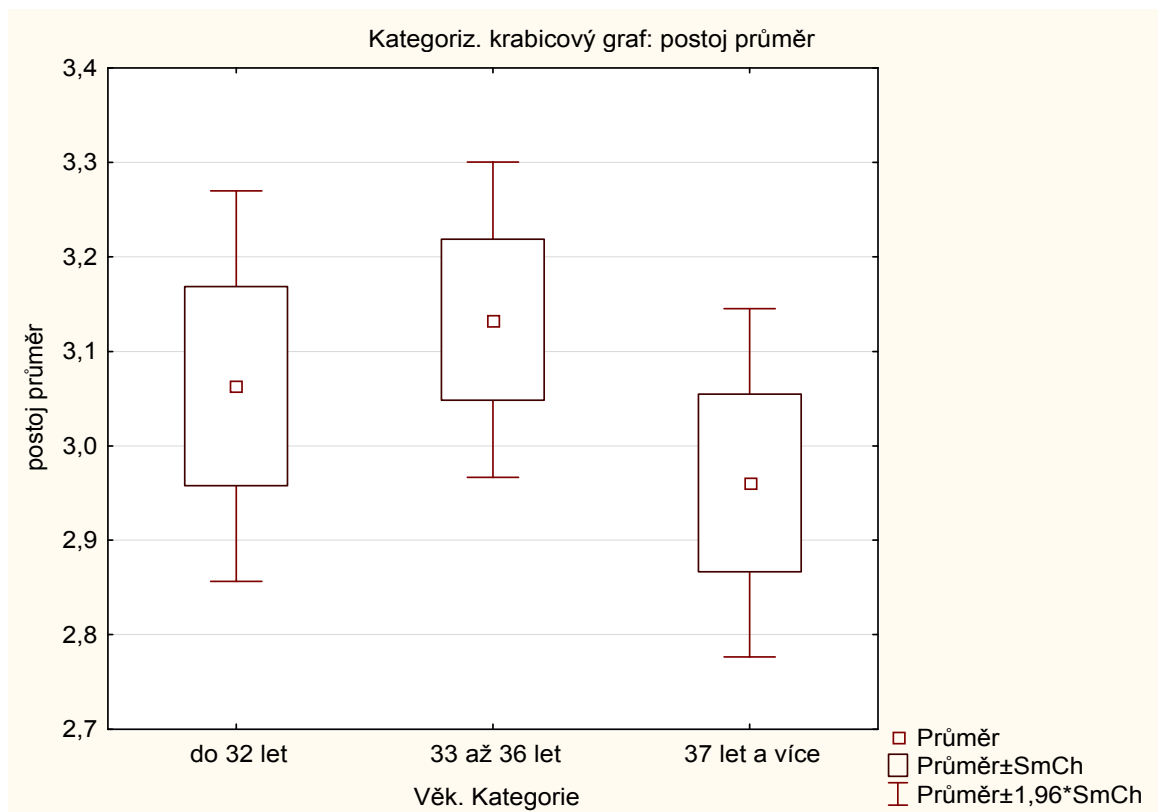
postojů v jednotlivých věkových kategoriích. Dále jsou zobrazeny aritmetický průměr, medián, modus a směrodatná odchylka.

Proměnná	Analýza rozptylu (Odpovědi respondentů)							
	SČ efekt	SV efekt	PČ efekt	SČ chyba	SV chyba	PČ chyba	F	p
postoj průměr	1,270200	2	0,635100	166,5605	234	0,711797	0,892249	0,411123

Tabulka 10: Analýza rozptylu dle věkových kategorií

V tabulce č. 10 je zobrazena Analýza rozptylu dle věkových kategorií respondentů.

Hodnota $p = 0,411$; $p > 0,05$; přijímáme tedy nulovou hypotézu. Mezi postoji rodičů k tělesnému trestu v jednotlivých věkových kategoriích neexistuje statisticky významný rozdíl.

Obrázek 10: Krabicový graf dle věkových kategorií

Obrázek č. 10 zobrazuje krabicový graf, na kterém je možné sledovat rozložení postojů rodičů k tělesnému trestu v jednotlivých věkových kategoriích. V tomto případě byly dosažené hodnoty velice podobné a nebyly mezi nimi nalezeny statisticky významné rozdíly. I přesto můžeme sledovat mírně vyšší tendenci k tělesnému trestání u rodičů v kategorii 33

až 36 let, kteří měli v průměru 3,133 bodů. Rodiče ve věku do 32 let dosáhli průměr 3,063 bodů a respondenti, kterým bylo 37 let a více, dosáhli v průměru 2,961 bodů.

Otázka č. 5: Existuje statisticky významný rozdíl v postojích rodičů k tělesnému trestu vzhledem k jejich osobní zkušenosti s tělesným trestem z vlastního dětství?

Celkový postoj k TT	nikdy netrestán/a	zřídka trestán/a	někdy trestán/a	často trestán/a	běžně trestán/a
Maximální hodnota	3,882	4,176	4,882	4,706	4,765
Minimální hodnota	1	1,176	1,941	1	2,824
Průměr	1,792	2,511	3,208	3,453	4,162
Medián	1,529	2,382	3,176	3,706	4,235
Modus	1,176	2,176	3,412	3,706	3,882
Směrodatná odchylka	0,773	0,629	0,534	0,761	0,528

Tabulka 11: Shrnutí postoje k tělesnému trestu dle zkušenosti

V tabulce 11 je zobrazen celkový postoj rodičů k tělesnému trestu ve výchově z hlediska vlastní zkušenosti s tělesným trestáním v dětství. Můžeme vidět minimální a maximální hodnoty průměrných postojů v jednotlivých skupinách, dále pak aritmetický průměr, medián, modus a směrodatnou odchylku.

Proměnná	Analýza rozptylu (Odpovědi respondentů) Označ. efekty jsou význ. na hlad. $p < ,05000$							
	SČ efekt	SV efekt	PČ efekt	SČ chyba	SV chyba	PČ chyba	F	p
postoj průměr	70,70370	4	17,67592	97,12698	232	0,418651	42,22117	0,000000

Tabulka 12: Analýza rozptylu dle zkušenosti

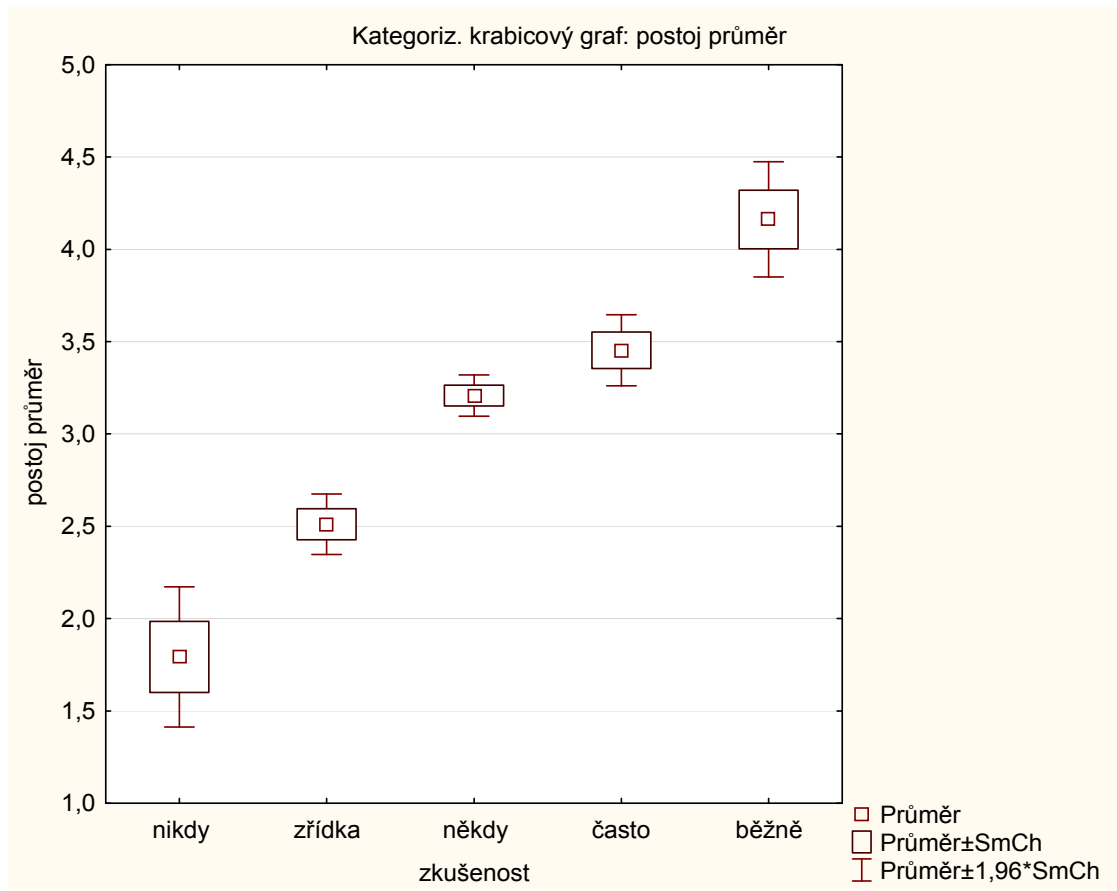
Tabulka č. 12 zobrazuje analýzu rozptylu dle vlastní zkušenosti rodičů s tělesným trestem.

Hodnota $p = 0,0000001$; $p < 0,05$; můžeme tedy přijmout alternativní hypotézu. Mezi postoji rodičů k tělesnému trestu vzhledem k jejich osobní zkušenosti s tělesným trestem z vlastního dětství existuje statisticky významný rozdíl.

zkušenost	Nestejně N HSD; proměnná: postoj průměr (Odpovědi respondentů) Označ. rozdíly jsou významné na hlad. $p < ,05000$				
	nikdy netrestán/a M=1,7924	zřídka trestán/a M=2,5112	někdy trestán/a M=3,2082	často trestán/a M=3,4532	běžně trestán/a M=4,1618
nikdy netrestán/a		0,010559	0,000017	0,000017	0,000017
zřídka trestán/a	0,010559		0,000017	0,000017	0,000017
někdy trestán/a	0,000017	0,000017		0,223658	0,002853
často trestán/a	0,000017	0,000017	0,223658		0,056588
běžně trestán/a	0,000017	0,000017	0,002853	0,056588	

Tabulka 13: Tukey HSD / nestejně N test

V tabulce č. 13 je pak zobrazen Tukey HSD / nestejně N, post-hoc test, kde je zobrazeno, ve kterých kategoriích je možné najít statisticky významné rozdíly v postojích rodičů k tělesným trestům. Signifikantní rozdíly můžeme najít mezi všemi kategoriemi kromě skupin někdy trestán/a a často/trestán a také kromě kategorií často trestán/a a běžně trestán.

Obrázek 11: Krabicový graf dle zkušenosti

Na obrázku č. 11 můžeme vidět krabicový graf zobrazující postoje rodičů k tělesnému trestání dle jejich vlastní zkušenosti s tělesným trestáním z jejich dětství. Na první pohled je znatelné, že postoje se od sebe liší. Rodiče, kteří nebyli v dětství nikdy tělesně trestáni, měli nejnižší tendenci tělesně trestat své vlastní děti, dosáhli průměru 1,792 bodů. Respondenti, kteří byli v dětství tělesně trestáni zřídka, měli v průměru 2,511 bodů. Ti účastníci výzkumu, kteří byli ve vlastním dětství tělesně trestáni někdy, dosáhli průměru 3,208 bodů. Respondenti, které jejich rodiče v dětství trestali často, měli pak v průměru 3,453 bodů. U rodičů, kteří byli v dětství tělesně trestáni běžně, se ukazuje nejvyšší tendence k tělesnému trestání, v průměru 4,162 bodů. Ukazuje se tedy, že rodiče mají tendenci v otázce tělesného trestání uplatňovat podobný výchovný styl, který uplatňovali jejich vlastní rodiče. V praxi se tak potvrzuje teorie transgeneračního přenosu tělesného trestu.

6.2 Vyhodnocení výsledků vedlejšího cíle

V této kapitole se zaměříme na vyhodnocení vedlejšího výzkumného cíle, který se snaží popsat vybrané postoje rodičů k tělesnému trestu ve výchově dětí předškolního věku v Blansku.

Na začátek této kapitoly uvádím shrnutí odpovědí respondentů. Tabulka 12 zobrazuje, že výzkumu zúčastnilo celkem 237 respondentů, jejichž průměrný postoj má hodnotu, 3,047 bodů, dále můžeme vidět minimální hodnotu, která byla 1 bod a maximální hodnotu, jež má 4,882 bodů.

Proměnná	Popisné statistiky (Odpovědi respondentů)				
	N platných	Průměr	Minimum	Maximum	Sm.odch.
postoj průměr	237	3,047406	1,000000	4,882353	0,843295

Tabulka 14: Průměrné shrnutí odpovědí

Otázka č. 6: Co si rodiče myslí o tělesném trestání ve výchově dětí?

K výzkumné otázce č. 6 se vztahovaly otázky 6 až 14 v dotazníku (viz příloha). Všechny tyto otázky jsou zaměřeny na to, co si rodiče myslí, na jejich názor ohledně tělesného trestu dětí v předškolním věku. Následující tabulka zobrazuje přehled jednotlivých odpovědí. Sledovat můžeme průměrné názory k tělesnému trestání u jednotlivých otázek, minimální a maximální zaznamenané hodnoty a směrodatnou odchylku.

Proměnná	Popisné statistiky (Odpovědi respondentů)				
	N platných	Průměr	Minimum	Maximum	Sm.odch.
otázka č. 6	237	3,147679	1,000000	5,000000	1,265298
otázka č. 7	237	2,822785	1,000000	5,000000	1,236035
otázka č. 8	237	2,721519	1,000000	5,000000	1,192527
otázka č. 9	237	3,341772	1,000000	5,000000	1,277770
otázka č. 10	237	2,886076	1,000000	5,000000	1,324355
otázka č. 11	237	3,316456	1,000000	5,000000	1,290884
otázka č. 12	237	3,396624	1,000000	5,000000	1,253330
otázka č. 13	237	3,759494	1,000000	5,000000	1,277728
otázka č. 14	237	3,746835	1,000000	5,000000	1,290136

Tabulka 15: Přehled odpovědí k výzkumné otázce č. 6

Nejvyšší průměrné hodnoty, 3,759 bodů, dosáhla otázka č. 13, rodiče se spíše domnívají, že existují situace, kdy je tělesný trest na místě. Poměrně vysoké průměrné hodnoty překvapivě dosáhla i otázka č. 14, která se vztahuje k zákazu tělesného trestu v České republice. Z hodnoty 3,747 bodů vyplývá, že rodiče dětí předškolního věku v Blansku se zákazem tělesného trestání v České republice spíše souhlasí.

Lehce nad středem se pohybuje tvrzení č. 6 s průměrem 3,148, které uvádí, že tělesný trest by ve výchově dětí neměl existovat. S průměrnou hodnotou 3,316 bodů, je i výrok č. 11, který popisuje tělesný trest jako zastaralý a do výchovy nepatřící. Dále otázka č. 12, která naopak uvádí, že tělesný trest byl, je a bude součástí výchovy, dosahuje průměrně 3,397 bodů. Otázka č. 9, která uvádí, že tělesný trest do výchovy patří, dosahuje průměru 3,342 bodů. Tyto otázky se pohybují velmi blízko neutrální středové hodnotě nebo jsou lehce nadprůměrem.

Naopak nejnižší průměrnou hodnotu, 2,722 bodů má otázka č. 8, dítě nelze vychovat bez použití tělesných trestů. Otázka č. 7, která uvádí, že tělesný trest není vhodným výchovným prostředkem, dosahuje průměrné hodnoty 2,828. Dále pak otázka č. 10 s průměrnou hodnotou 2,886 bodů, která komentuje používání tělesného trestu u dětí v předškolním věku. Všechny tyto hodnoty, i přesto, že jsou lehce podprůměrné, mají velmi blízko ke středové neutrální hodnotě.

Proměnná	Popisné statistiky (Odpovědi respondentů)				
	N platných	Průměr	Minimum	Maximum	Sm.odch.
oblast 1	237	3,237693	1,000000	5,000000	0,899082

Tabulka 16: Shrnutí odpovědí k výzkumné otázce č. 6

Průměr názorů rodičů ohledně tělesného trestu ve výchově dětí předškolního věku, který zobrazuje tabulka 14, má hodnotu 3,238 bodů, což je hodnota lehce nad průměrem a ukazuje, že ve smýšlení rodičů dětí předškolního věku v Blansku nepatrně převládá tendence přiklánět se k tělesnému trestání.

Otázka č. 7: Používají rodiče tělesný trest ve výchově dětí?

K výzkumné otázce č. 7 se v dotazníku (viz příloha) vztahují otázky č. 15 až 22. Tyto otázky se zaměřují na to, jak rodiče konají, zda používají tělesný trest ve výchově svých dětí. Následující tabulka č. 17 zobrazuje přehled průměrných odpovědí na jednotlivé otázky. Kromě průměrných odpovědí můžeme sledovat i minimální a maximální hodnoty a směrodatnou odchylku.

Proměnná	Popisné statistiky (Odpovědi respondentů)				
	N platných	Průměr	Minimum	Maximum	Sm.odch.
otázka č. 15	237	2,371308	1,000000	5,000000	1,373670
otázka č. 16	237	2,308017	1,000000	5,000000	1,266442
otázka č. 17	237	3,130802	1,000000	5,000000	1,335540
otázka č. 18	237	3,421941	1,000000	5,000000	1,349523
otázka č. 19	237	3,223629	1,000000	5,000000	1,270839
otázka č. 20	237	3,008439	1,000000	5,000000	1,262200
otázka č. 21	237	1,924051	1,000000	5,000000	1,050893
otázka č. 22	237	3,278481	1,000000	5,000000	1,416639

Tabulka 17: Přehled odpovědí k výzkumné otázce č. 7

Nejvyšší průměrné hodnoty, 3,422 bodů, dosahuje otázka č. 18, kdy se rodiče lehce přiklání k faktu, že tělesný trest používají pro jeho okamžitý účinek. Ostatní otázky, byť dosahují lehce nadprůměrných hodnot, jsou blízko k neutrální středové hodnotě. Je to otázka č. 22, která zjišťuje, zda se rodiče snaží výchově svého dítěte/děti používat především jiné formy trestu, než trest tělesný. K tomuto výroku se rodiče vyjádřily průměrně 3,278 body. Další otázka, která se pohybuje lehce nad průměrem, je výrok č. 19 s průměrnou hodnotou 3,224 bodů, který uvádí, že rodiče tělesný trest nepoužívají, protože je pro dítě ponižující.

Středové neutrální hodnoty dosahuje otázka č. 20, která má v průměru 3,008 bodů a zjišťuje, zda by rodiče používali tělesný trest ve výchově svých dětí, kdyby byl v České republice zakázaný. Otázka č. 17 dosáhla průměrné hodnoty 3,131 bodů a rodiče u ní uvádí, zda tělesný trest nepoužívají, protože se domnívají, že vede dítě k násilí a agresii.

Nejnižší průměrné hodnoty dosáhla otázka č. 21, která zjišťuje, zda rodiče používají tělesný trest jako běžnou formu trestu ve výchově. Průměr u této otázky je 1,924 bodů. Další podprůměrné hodnoty (2,308 bodů) dosahuje otázka č. 16, která zjišťuje míru ztotožnění se s výrokiem „škoda každé rány, která padne vedle“. Otázka č. 15 zjišťuje, zda rodiče tělesně trestají své děti a dosahuje průměrné hodnoty 2,371 bodů.

Proměnná	Popisné statistiky (Odpovědi respondentů)				
	N platných	Průměr	Minimum	Maximum	Sm.odch.
oblast 2	237	2,833333	1,000000	4,750000	0,878499

Tabulka 18: Shrnutí odpovědí k výzkumné otázce č. 7

Tabulka 16 zobrazuje celkový průměr hodnot k oblasti používání tělesného trestu ve výchově dětí předškolního věku. Průměrná hodnota pro tuto oblast je 2,833, což je hodnota lehce podprůměrná, ovšem velmi blízká neutrálu. Zobrazeny jsou i minimální a maximální hodnoty a směrodatná odchylka.

Otázka č. 8: V jakých situacích rodiče použili tělesný trest?

Výzkumná otázka č. 8 slouží pro doplnění výzkumu, protože se již nevztahuje k postojům k samotnému tělesnému trestu, ale zjišťuje konkrétní situace, ve kterých by rodiče použili tělesný trest při výchově svých dětí. K této výzkumné oblasti se v dotazníku (viz příloha) vztahují otázky č. 23 až 28, které nastiňují různé situace.

Proměnná	Popisné statistiky (Odpovědi respondentů)				
	N platných	Průměr	Minimum	Maximum	Sm.odch.
otázka č. 23	237	1,911392	1,000000	5,000000	1,047878
otázka č. 24	237	2,113924	1,000000	5,000000	1,145966
otázka č. 25	237	2,814346	1,000000	5,000000	1,248442
otázka č. 26	237	2,400844	1,000000	5,000000	1,226335
otázka č. 27	237	1,434599	1,000000	5,000000	0,883551
otázka č. 28	237	1,582278	1,000000	5,000000	0,806871

Tabulka 19: Přehled odpovědí k výzkumné otázce č. 8

Všechny odpovědi v této oblasti dosáhly podprůměrných hodnot. Nejblíže středové neutrální hodnotě byla otázka č. 25 s 2,814 body, kdy rodiče přistupují k tělesnému trestu v případě odmlouvavého chování či neuposlechnutí dítěte. Otázka č. 26 uvádí lhaní jako důvod pro tělesný trest a průměrná hodnota v této otázce byla 2,401 bodů. Bití a rvačky s jinými dětmi jsou důvodem pro tělesný trest v otázce č. 24, u níž průměrná hodnota dosahuje 2,114 bodů.

Zbylé otázky se pohybují pod hodnotou 2, která uváděla spíše nesouhlas s danou situací, rodiče tedy v následujících situacích své děti spíše tělesně netrestají. Jedná se o otázku č. 23, která nastiňuje situaci, kdy dítě poškodí nějakou věc, průměrná hodnota u toho výroku je 1,911 bodů. Zanedbání domácích prací či povinností popisuje otázka č. 28, která má průměrnou hodnotu 1,582 bodů. A nejnižší hodnoty (1,435 bodů) dosáhla otázka č. 27, kdy dítě brečí.

Otázka č. 9: Co považují rodiče za přiměřený tělesný trest?

Poslední výzkumná otázka taktéž slouží pouze pro doplnění výzkumu a zjišťuje, co rodiče považují za přiměřený tělesný trest ve výchově. V dotazníku (viz příloha), ji najdeme pod otázkami č. 29 až 32, které uvádí některé druhy tělesných trestů.

Proměnná	Popisné statistiky (Odpovědi respondentů)				
	N platných	Průměr	Minimum	Maximum	Sm.odch.
otázka č. 29	237	2,029536	1,000000	5,000000	1,191056
otázka č. 30	237	4,388186	1,000000	5,000000	0,869168
otázka č. 31	237	1,413502	1,000000	5,000000	0,801156
otázka č. 32	237	1,371308	1,000000	5,000000	0,811268

Tabulka 20: Přehled odpovědí k výzkumné otázce č. 9

Za nejpřiměřenější tělesný trest rodiče považují plácnutí dítěte přes zadek, otázka č. 30 získala v průměru 4,388 bodů. Otázka č. 29 uvádí jako přiměřený tělesný trest facku, průměrná hodnota pro tuto otázku je 2,03 bodů. Výprask vařečkou či opaskem dosáhl průměrné hodnoty 1,414 bodů pod otázkou č. 31. A poslední otázka, která specifikuje jako přiměřený tělesný trest vytahání za uši či vlasy, dosáhla průměrné hodnoty 1,371 bodů.

7 SHRNUÍ VÝSLEDKŮ VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ

Práce byla rozdělena na hlavní a vedlejší cíl. Hlavní cíl se zaměřil na srovnání postojů k tělesnému trestu ve výchově dětí předškolního věku v Blansku. Vedlejší cíl se pak snaží vybrané rodičovské postoje k tělesnému trestu popsat a slouží především pro doplnění cíle hlavního. Uvedené výsledky lze aplikovat pouze na rodiče dětí předškolního věku v Blansku.

7.1 Shrnutí výsledků hlavního cíle

Hlavním cílem práce bylo porovnat postoje rodičů k tělesným trestům dle vybraných proměnných. Těmito proměnnými bylo pohlaví, věk, vzdělání, počet dětí a vlastní zkušenosti s tělesným trestáním z dětství. K hlavnímu výzkumnému cíli se v dotazníku (viz příloha) vztahují otázky 6 až 22, které zkoumají postoj rodičů k tělesnému trestu ve výchově dětí předškolního věku.

První výzkumná otázka se zaměřovala na to, zda existují statisticky významné rozdíly mezi postoji k tělesnému trestu u mužů a žen v Blansku. Výzkumu se celkem účastnilo 80 mužů a 157 žen, kteří mají děti předškolního věku a jsou z Blanska. Alternativní hypotéza se v tomto případě nepotvrdila, takže jsme přijali hypotézu nulovou, že mezi postoji k tělesnému trestu u otců a matek neexistuje statisticky významný rozdíl.

Druhá výzkumná otázka se zaměřovala na možnost existence staticky signifikantního rozdílu mezi postoji rodičů k tělesnému trestu ve vztahu k počtu jejich dětí. Rodiče byli rozděleni do kategorií vzhledem k počtu jejich dětí. V první kategorii byli respondenti, kteří mají jedno dítě, ve výzkumu jich bylo celkem 67. Druhou kategorií zastupovali ti účastníci výzkumu, jež mají dvě děti, celkem 128 respondentů. Ve třetí kategorii byli rodiče s třemi dětmi, kterých bylo 31. A do poslední kategorie bylo zařazeno 11 osob, které mají čtyři děti nebo více. Ani v tomto případě se nepotvrdila alternativní hypotéza a přijali jsme nulovou hypotézu. Mezi postoji rodičů k tělesnému trestu vzhledem k počtu jejich dětí neexistuje statisticky významný rozdíl.

Třetí výzkumná otázka řešila postoje rodičů k tělesnému trestu ve výchově dětí předškolního věku z hlediska vzdělání rodičů. Rodiče uváděli své nejvyšší dosažené vzdělání ve čtyřech stupních (základní školu za nejvyšší dosažené vzdělání nevybral žádný respondent). Výzkumu se účastnilo celkem 24 vyučených rodičů, středoškoláků bylo dohromady 105, respondentů s vyšším odborným vzděláním 37 a vysokoškoláků 71. Ani v tomto pří-

padě nebyli rozdíly v postojích k tělesnému trestu statisticky významné, takže jsme přijali hypotézu nulovou. Mezi postoji rodičů k tělesnému trestu vzhledem k jejich vzdělání neexistuje statisticky významný rozdíl.

Čtvrtá výzkumná otázka se zabývala postoji rodičů k tělesnému trestu ve výchově dětí předškolního věku vzhledem k věku rodičů. Respondenty jsme rovnoměrně rozdělili do tří věkových kategorií. V první skupině byli účastníci výzkumu do 32 let, kterých bylo celkem 69. Druhou věkovou kategorií tvořili rodiče ve věku 33 až 36 let, těch dohromady bylo 78. V poslední skupině jsou zařazeni respondenti ve věku 37 let a více, kterých se celkem zúčastnilo 90. V jednotlivých věkových kategoriích nebyly nalezeny statisticky signifikantní rozdíly v postojích k tělesnému trestu. Tudíž i zde jsme přijali hypotézu nulovou. Mezi postoji rodičů k tělesnému trestu v jednotlivých věkových kategoriích neexistuje statisticky významný rozdíl.

Pátá výzkumná otázka byla poslední otázkou týkající se hlavního výzkumného cíle a řešila postoje rodičů k tělesnému trestu ve výchově dětí předškolního věku z hlediska jejich vlastní zkušenosti s tělesným trestáním v jejich dětství. Respondenti vyplnili, do jaké míry byli v dětství tělesně trestáni a na základě toho byli následně rozděleni do skupin. V první skupině je 17 účastníků výzkumu, kteří v dětství nebyli nikdy tělesně trestáni. Druhou kategorií tvoří 58 rodičů, kteří v dětství byli tělesně trestáni zřídka. 89 respondentů uvedlo, že v dětství byli tělesně trestáni někdy, tvoří třetí skupinu. Často tělesně trestány byly osoby ve čtvrté kategorii, dohromady 61 účastníků výzkumu. V poslední skupině jsou rodiče, kteří byli v dětství tělesně trestáni běžně, těch je celkem 12. Mezi jednotlivými skupinami se ukázaly být statisticky významné rozdíly. Potvrdila se tedy alternativní hypotéza. Mezi postoji rodičů k tělesnému trestu vzhledem k jejich osobní zkušenosti s tělesným trestem z vlastního dětství existuje statisticky významný rozdíl. Ukazuje se, že rodiče dětí předškolního věku v Blansku mají v dospělosti tendenci uplatňovat obdobný přístup k tělesnému trestání, jako upřednostňovali jejich vlastní rodiče.

7.2 Shrnutí výsledků vedlejšího cíle

Vedlejším výzkumným cílem práce bylo popsat vybrané postoje rodičů k tělesnému trestu ve výchově dětí předškolního věku v Blansku. Vedlejší výzkumný cíl slouží pro rozvinutí a doplnění cíle hlavního a napomáhá nám si utvořit komplexnější představu o postojích rodičů k tělesnému trestu ve výchově dětí předškolního věku v Blansku. Vedlejší cíl se pohybuje pouze v deskriptivní rovině, proto zde nejsou stanoveny žádné hypotézy.

Šestá výzkumná otázka je zaměřena na postoje rodičů k tělesnému trestání dětí předškolního věku z hlediska jejich uvažování, popisuje, co si rodiče myslí. V dotazníku (viz příloha) ji najdeme pod otázkami 6 až 14. V celkovém shrnutí názory rodičů ohledně tělesného trestu mají hodnotu 3,238 bodů, která je lehce nadprůměrná, avšak velice blízko středové neutrální hodnotě a ukazuje mírnou sympatii s tělesným trestáním v uvažování rodičů. V průměru se nejvíce respondenti ztotožňovali s tvrzením, že při výchově dítěte existují situace, kdy je tělesný trest na místě, naopak nejčastěji nesouhlasili s výrokem, že dítě nelze vychovat bez použití tělesného trestu. Za zajímavé také považují, že v průměru respondenti mírně souhlasili se zákazem tělesného trestu v České republice.

Sedmá výzkumná otázka se soustřeďuje na postoje rodičů k tělesnému trestu u dětí předškolního věku z hlediska činů a jejich konání, popisuje, jak se rodiče chovají. V dotazníku (viz příloha) se k ní vztahují otázky 15 až 22. Z celkového shrnutí konání rodičů vychází hodnota 2,833, která je lehce podprůměrná, ovšem stále je blízko středové neutrální hodnotě. Ukazuje mírný nesouhlas rodičů s aktem tělesného trestání. V průměru nejčastěji rodiče souhlasili s tvrzením, že tělesný trest používají pro jeho okamžitý účinek, naopak nejméně často pak souhlasili s výrokem, že tělesný trest používají jako běžnou metodu trestu ve výchově.

Osmá výzkumná otázka se již nezaměřuje na postoj, tudíž slouží k doplnění naší představy o tělesném trestání dětí předškolního věku v Blansku. V dotazníku (viz příloha) jsou pod otázkami 23 až 28 nastíněny konkrétní situace a je zkoumáno, zda při nich rodiče přistupují k použití tělesného trestu. Získané hodnoty v této oblasti jsou spíše podprůměrné. Ukazuje se, že rodiče nejčastěji přistupují k užití tělesného trestu v případě odmlouvavého chování či neuposlechnutí dítěte. Naopak nejméně často rodiče své děti tělesně trestají, když brečí.

Devátá výzkumná otázka se taktéž nezaměřuje na postoj, a proto slouží pro utvoření komplexnější představy o problematice. V dotazníku (viz příloha) je pod otázkami 29 až 32 a rodičům nabízí k volbě čtyři druhy nejčastěji užívaných tělesných trestů ve snaze zjistit, jaký trest rodiče považují za nejpřiměřenější. Z výsledků se pak ukazuje, že za nejvhodnější tělesný trest respondenti označili plácnutí dítěte přes zadek. Jako nejméně vhodné se jim jeví vytahání za uši či vlasy.

ZÁVĚR

Práce si kladla za cíl utvořit komplexní představu o problematice tělesného trestání. Tento cíl naplňuje jak teoretická část, která přináší informace o tělesném trestu z různých pohledů, tak i část praktická, která zprostředkovává postoje rodičů k tělesnému trestu v Blansku. Že se jedná o opravdu citlivé téma, mi potvrdila i určitá zpětná vazba, které se mi dostalo při realizaci výzkumu od učitelek mateřských škol. Ty uváděly, že někteří rodiče měli strach vyjádřit se k dané problematice, byť anonymně. Kromě toho jsem se setkala i s určitou tendencí rodičů obhajovat svůj postoj k tělesnému trestu, kdy do dotazníku k uzavřeným otázkám rodiče dopisovali vlastní poznámky vysvětlující jejich uvažování a jednání. Vyhodnocování dotazníků bylo tedy o to náročnější.

Výzkum se skládal z hlavního a vedlejšího cíle. Hlavním cílem výzkumu bylo porovnat postoje rodičů k tělesnému trestu dětí předškolního věku v Blansku na základě vybraných proměnných, věku, pohlaví, počtu dětí, vzdělání a vlastní zkušenosti s tělesným trestem z dětství. Potvrdila se pouze jedna hypotéza, a to že postoje rodičů k tělesnému trestu jsou vzhledem k vlastní zkušenosti s tělesným trestem z dětství rozdílné. V praxi se tak potvrzuje, co bylo popsáno i v teoretické části, a to, že tělesný trest je transgeneračně předáván. Rodiče, kteří byli v dětství tělesně trestáni, pak mají tendenci tělesně trestat i svoje vlastní děti. Vedlejší výzkumný cíl se pak snažil vybrané postoje rodičů k tělesným trestům popsat. Celkově se ukázala určitá neutralita rodičů ve vztahu k tělesnému trestání svých dětí. To může být spojeno s citlivostí tématu a s neochotou některých rodičů vyjádřit otevřeně svůj názor. Za překvapivé osobně považuji fakt, že většina rodičů mírně souhlasí se zákazem tělesného trestu v České republice. Jako nejvhodnější tělesný trest se rodičům z Blanska jeví plácnutí dítěte přes zadek.

Domnívám se, že tento výzkum obohacuje již existující poznatky o tělesném trestu. Získané informace mohou být přínosné jak pro odborníky, kteří pracují s dětmi, tak i pro širokou veřejnost, které se problém dotýká. Výsledky získané dotazníkovým šetřením mohou sloužit jako podklad pro další zkoumání.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- ARBOUROVÁ, Louise. Násilí na dětech: realita, kterou nesmíme akceptovat. *Informační centrum OSN v Praze* [online]. 2006 [cit. 2013-02-15]. Dostupné z: <http://www.osn.cz/zpravodajstvi/zpravy/zprava.php?id=1189>.
- CANGELOSI, S. James, 2006. *Strategie řízení třídy: jak získat a udržet spolupráci žáků při výuce*. 4. vyd. Praha: Portál. ISBN 80-7367-118-2.
- COUNCIL OF EUROPE, 2008. *Abolishing corporal punishment of children. Questions and answers*. Strasbourg: Council of Europe Publishing. ISBN 978-92-871-6310-3.
- COUNCIL OF EUROPE, 2005. *Eliminating corporal punishment. A human rights imperative for Europe's children*. 2. vyd. Strasbourg: Council of Europe Publishing. ISBN 978-92-871-6182-6.
- ČÁP, Jan, 1996. *Rozvíjení osobnosti a způsob výchovy*. Praha: ISV nakladatelství. ISBN 80-85866-15-3.
- ČÁP, Jan a Jiří, MAREŠ, 2001. *Psychologie pro učitele*. 2. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-273-7.
- ČAPEK, Robert, 2008. *Odměny a tresty ve školní praxi*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-1718-0.
- ČESKO. Zákon č. 2 ze dne 16. prosince 1993 o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky (Listina základních práv a svobod). In: *Sbírka zákonů České republiky*. 1993, částka 1, s. 17-24. ISSN 1211-1244. Dostupný také z <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=1993&typeLaw=zakon&What=Rok&stranka=9>.
- ČESKO. Zákon č. 104 ze dne 8. dubna 1991 o sjednání Úmluvy o právech dítěte (Úmluva o právech dítěte). In: *Sbírka zákonů České republiky*. 1991, částka 22, s. 502-512. ISSN 1211-1244. Dostupný také z <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=1991&typeLaw=zakon&What=Rok&stranka=9>.
- DISMAN, Miroslav, 2002. *Jak se vyrábí sociologická znalost. Příručka pro uživatele*. Praha: Karolinum. ISBN 80-246-0139-7.
- ESSA, Eva, 2011. *Jak pomoci dítěti. Metody zvládnání problémů dětí v předškolní výchově*. Brno: Computer Press. ISBN 978-80-251-2928-9.

- FONTANA, David, 2003. *Psychologie ve školní praxi. Příručka pro učitele*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-626-8.
- FREEMAN, Michael D. A. Upholding the Dignity and Best Interests of Children International Law and the Corporal Punishment of Children. *Law & Contemporary Problems*. 2010, roč. 73, č. 2, s. 211-251. ISSN 00239186.
- GAVORA, Peter, 2000. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido. ISBN 80-85931-79-6.
- GERSHOFF, Elizabeth Thompson. Corporal Punishment by Parents and Associated Child Behaviors and Experiences: A Meta-Analytic and Theoretical Review. *Psychological Bulletin* [online]. 2002, roč. 128, č. 4 [cit. 2013-02-06]. DOI: 10.1037//0033-2909.128.4.539. Dostupné z: <http://www.endcorporalpunishment.org/pages/pdfs/Gershoff-2002.pdf>
- Global Initiative to End All Corporal Punishment [online]. [cit. 2013-01-07]. Dostupné z: <http://www.endcorporalpunishment.org/index.html>
- HARTL, Pavel a Helena HARTLOVÁ, 2010. *Velký psychologický slovník*. 6. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-686-5.
- HORÁKOVÁ HOSKOVCOVÁ, Simona a Lucie, SUCHOCHLEBOVÁ RYNTOVÁ, 2009. *Výchova k psychické odolnosti dítěte: silní pro život*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-2206-1.
- HOSKOVCOVÁ, Simona, 2006. *Psychická odolnost předškolního dítěte*. Praha: Grada. ISBN 80-247-1424-8.
- CHRÁSKA, Miroslav, 2007. *Metody pedagogického výzkumu. Základy kvantitativního výzkumu*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-1369-4.
- JUNGWIRTHOVÁ, Iva, 2009. *Pohodoví rodiče – pohodové děti. Podporujeme vývoj dítěte*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-536-3.
- KASPER, Tomáš a Dana, KASPEROVÁ, 2008. *Dějiny pedagogiky*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-2429-4.
- KLIMEŠ, Jeroným. Interview. In: *Studio ČT24*. TV, ČT24, 8. ledna 2013, 9:45.
- KLIMEŠ, Jeroným. Jak (ne)trestat děti. *Klimes.mysteria* [online]. 2008 [cit. 2013-01-07]. Dostupné z: <http://klimes.mysteria.cz/clanky/psychologie/tresty.pdf>.
- KOPŘIVA, Pavel a kol., 2012. *Respektovat a být respektován*. Bystřice pod Hostýnem: Spirála. ISBN 978-80-904030-0-0.

- KOŤÁTKOVÁ, Soňa, 2008. *Dítě a mateřská škola*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-1568-1.
- LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ, 2006. *Vývojová psychologie*. 2. vyd. Praha: Grada. ISBN 80-247-1284-9.
- LOVASOVÁ, Lenka a Kateřina SCHMIDOVÁ, 2006. *Tělesné tresty*. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí. ISBN 80-86991-75-X.
- MATĚJČEK, Zdeněk, 2005. *Prvních šest let ve vývoji a výchově dítěte*. Praha: Grada. ISBN 80-247-0870-1.
- MATĚJČEK, Zdeněk, 2000. *Po dobrém nebo po zlém?* 3. vyd. Praha: Portál. ISBN 80-7178-304-8.
- MATĚJČEK, Zdeněk a Marie POKORNÁ, 1998. *Radosti a strasti. Předškolní věk, mladší školní věk, starší školní věk*. Praha: H&H. ISBN 80-86022-21-8.
- MORKES, František. Tělesné tresty ve škole a v rodině. *Rodina a škola* [online]. 2008 [cit. 2013-01-17]. Dostupné z: <http://www.rodina.cz/clanek6479.htm>.
- NIESEL, Renatea a Wilfried GRIEBEL, 2005. *Poprvé v mateřské škole*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-989-5.
- OAS, Peter T. Current Status on Corporal Punishment With Children: What the Literature Says. *The American Journal of Family Therapy*. roč. 38, č. 5, s. 413-420. ISSN 0192-6187. DOI: 10.1080/01926187.2010.514214.
- PLHÁKOVÁ, Alena, 2006. *Dějiny psychologie*. Praha: Grada. ISBN 80-247-0871-X.
- PRŮCHA, Jan a kol., 2009. *Pedagogický slovník*. 6. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-647-6.
- Rada Evropy: *Revidovaná Evropská sociální charta*. In: Štrasburk, 1996. Dostupné z: http://www.euroskop.cz/gallery/5/1684-b9639fb5_72e4_4560_9489_dc6ddba5a898.pdf.
- ROGGE, Jan-Uwe, 2000. *Děti potřebují hranice*. 2. vyd. Praha: Portál. ISBN 80-7178-418-4.
- ŠPAŇHELOVÁ, Ilona, 2009. *Komunikace mezi rodičem a dítětem*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-2698-4.
- ŘÍČAN, Pavel, 1995. *Agresivita a šikana mezi dětmi: jak dát dětem ve škole pocit bezpečí*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-049-9.

TĚTHALOVÁ, Marie. Mezi trestem a týráním je velice křehká hranice. *Informatorium* 3-8 [online]. 2011, č. 5 [cit. 2012-12-17]. Dostupné z: <http://www.rodina.cz/clanek8288.htm>

VANÍČKOVÁ, Eva, 2004. *Tělesné tresty dětí: definice, popis, následky*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-6158-9.

VALIŠOVÁ, Alena a kol., 2011. *Autorita a proměny jejího pojetí v edukačním prostředí*. Praha: Karolinum. ISBN 978-80-246-1939-2.

Zdravotní komise Rady Evropy, 1992 cit. podle LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ, 2006. *Vývojová psychologie*. 2. vyd. Praha: Grada. ISBN 80-247-1284-9.

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

TT	Tělesný trest
OU	Odborné učiliště
SOU	Střední odborné učiliště
SŠ	Střední škola
SOŠ	Střední odborná škola
VOŠ	Vyšší odborná škola
VŠ	Vysoká škola

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek 1: Výzkumný soubor dle pohlaví	47
Obrázek 2: Věkové rozložení výzkumného souboru	47
Obrázek 3: Výzkumný soubor ve věkových kategoriích.....	48
Obrázek 4: Výzkumný soubor dle počtu dětí respondentů.....	48
Obrázek 5: Výzkumný soubor dle vzdělání respondentů	49
Obrázek 6: Výzkumný soubor dle vlastní zkušenosti s tělesným trestem	49
Obrázek 7: Krabicový graf dle pohlaví.....	55
Obrázek 8: Krabicový graf dle počtu dětí.....	56
Obrázek 9: Krabicový graf dle vzdělání	58
Obrázek 10: Krabicový graf dle věkových kategorií.....	59
Obrázek 11: Krabicový graf dle zkušenosti.....	61

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1: Země zakazující tělesný trest.....	31
Tabulka 2: Kolmogorov-Smirnovův test	52
Tabulka 3: Shrnutí postoje k tělesnému trestu dle pohlaví.....	54
Tabulka 4: T-test dle pohlaví respondentů	54
Tabulka 5: Shrnutí postoje k tělesnému trestu dle počtu dětí.....	55
Tabulka 6: Analýza rozptylu dle počtu dětí.....	56
Tabulka 7: Shrnutí postoje k tělesnému trestu dle vzdělání	57
Tabulka 8: Analýza rozptylu dle vzdělání	57
Tabulka 9: Shrnutí postoje k tělesnému trestu ve věkových kategoriích	58
Tabulka 10: Analýza rozptylu dle věkových kategorií.....	59
Tabulka 11: Shrnutí postoje k tělesnému trestu dle zkušenosti.....	60
Tabulka 12: Analýza rozptylu dle zkušenosti.....	60
Tabulka 13: Tukey HSD / nestejný N test	60
Tabulka 14: Průměrné shrnutí odpovědí.....	62
Tabulka 15: Přehled odpovědí k výzkumné otázce č. 6	62
Tabulka 16: Shrnutí odpovědí k výzkumné otázce č. 6.....	63
Tabulka 17: Přehled odpovědí k výzkumné otázce č. 7	64
Tabulka 18: Shrnutí odpovědí k výzkumné otázce č. 7.....	64
Tabulka 19: Přehled odpovědí k výzkumné otázce č. 8	65
Tabulka 20: Přehled odpovědí k výzkumné otázce č. 9	66

SEZNAM PŘÍLOH

PI: Dotazník

PŘÍLOHA P I: DOTAZNÍK

Dobrý den,

Právě jste obdržel/a dotazník zaměřený na zkoumání postojů k tělesnému trestu ve výchově dětí předškolního věku. Tento dotazník slouží pro výzkum k mé diplomové práci. Tímto bych Vás chtěla požádat o pečlivé a pravdivé vyplnění. Dotazník je zcela anonymní a dobrovolný, jeho výsledky budou sloužit pouze k účelům mé diplomové práce.

Děkuji za spolupráci

Marta Kalová
Sociální pedagogika
Fakulta humanitních studií
Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

-
1. Pohlaví:
 - a) muž
 - b) žena

 2. Jaký je Váš věk?
.....

 3. Kolik máte dětí?
 - a) 1 dítě
 - b) 2 děti
 - c) 3 děti
 - d) 4 děti a více

 4. Jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání?
 - a) základní škola
 - b) vyučen/a
 - c) střední škola
 - d) vyšší odborná škola
 - e) vysoká škola

 5. Byl/a jste v dětství tělesně trestán/a?
 - a) nikdy
 - b) zřídka
 - c) někdy
 - d) často
 - e) běžně

U následujících výroků prosím vyjádřete svůj postoj k daným výrokům na škále 1 – 5 (1 - Naprosto nesouhlasím, 2 - spíše nesouhlasím, 3 - nevím, 4 - spíše souhlasím, 5 – naprosto souhlasím). U každého výroku vyberte vždy pouze jedno číslo.

	Naprosto nesouhlasím	Spíše nesouhlasím	Nevím	Spíše souhlasím	Naprosto souhlasím
6. Tělesný trest by ve výchově neměl existovat.	1	2	3	4	5
7. Tělesný trest není vhodným výchovným prostředkem	1	2	3	4	5
8. Dítě nelze vychovat bez používání tělesných trestů.	1	2	3	4	5
9. Tělesný trest do výchovy patří.	1	2	3	4	5
10. Používání tělesných trestů má u malých dětí v předškolním věku smysl.	1	2	3	4	5
11. Tělesný trest je zastaralý a přežitý, do výchovy nepatří.	1	2	3	4	5
12. Tělesný trest byl, je a bude součástí výchovy.	1	2	3	4	5
13. Existují situace, kdy je tělesný trest na místě.	1	2	3	4	5
14. Používání tělesných trestů by mělo být v ČR zakázáno.	1	2	3	4	5
15. Svě dítě/děti tělesně netrestám.	1	2	3	4	5
16. Ztotožňuji se s tvrzením „škoda každé rány, která padne vedle“.	1	2	3	4	5
17. Tělesný trest nepoužívám, protože se domnívám, že vede dítě k násilí a agresi.	1	2	3	4	5
18. Tělesný trest používám pro jeho okamžitý účinek.	1	2	3	4	5
19. Tělesný trest nepoužívám, je to pro dítě ponižující.	1	2	3	4	5
20. Tělesné tresty bych u svého dítěte/děti používal/a i kdyby byly v ČR zakázány.	1	2	3	4	5
21. Při výchově svého dítěte/děti používám tělesný trest jako běžnou formu trestání.	1	2	3	4	5
22. Při výchově svého dítěte/děti využívám především jiné formy tresty než trest tělesný.	1	2	3	4	5
23. K tělesnému trestu u svého dítěte/děti přistupuji v případě poškození věci.	1	2	3	4	5
24. K tělesnému trestu u svého dítěte/děti přistupuji v případě bití či rvaček s jinými dětmi.	1	2	3	4	5
25. K tělesnému trestu u svého dítěte/děti přistupuji v případě odmlouvavého chování či neuposlechnutí dítěte.	1	2	3	4	5
26. K tělesnému trestu u svého dítěte/děti přistupuji v případě lhaní.	1	2	3	4	5
27. K tělesnému trestu u svého dítěte/děti přistupuji v případě, že dítě brečí.	1	2	3	4	5
28. K tělesnému trestu u svého dítěte/děti přistupuji v případě zanedbání domácích prací či povinností.	1	2	3	4	5
29. Za přiměřený tělesný trest považuji facku.	1	2	3	4	5
30. Za přiměřený tělesný trest považuji plácnutí dítěte přes zadek.	1	2	3	4	5
31. Za přiměřený tělesný trest považuji výprask vařečkou či opaskem.	1	2	3	4	5
32. Za přiměřený tělesný trest považuji vytahání za uši či vlasy.	1	2	3	4	5